

КЕРІВНИЦТВО
ІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ
ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТІ

Навчально-методичний посібник

**КЕРІВНИЦТВО ІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТІ**

Навчально-методичний посібник

Олена Черних

Київ

2017

УДК [342.7-053.2:004.738.5]:37.013.42

ББК 74.66

Ч49

*Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах комісією з інформатизації закладів освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(Лист ДНУ „Інститут модернізації змісту освіти” №21.1/12-Г-761 від 09.11.2017)*

Рецензенти:

Харченко С.Я. доктор педагогічних наук, професор Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Лаптева А.С. заступник директора з виховної роботи, вчитель англійської мови середньої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №4 м. Северодонецька, Луганської області, керівник методичного об'єднання заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів м. Северодонецьк.

Черних О.О.

Ч49 Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті : навчально-методичний посібник / Черних О.О. К.: ТОВ „ЦП „КОМПРИНТ”, 2017. – 104 с.

Посібник містить опис технології соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті: теоретичні питання безпечної поведінки в Інтернеті, опис занять та тренінгових вправ із розвитку базових компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, плани заходів для педагогів та батьків.

Посібник адресовано соціальним педагогам, психологам, класоводам, заступникам директорів із виховної роботи навчальних закладів.

УДК [342.7-053.2:004.738.5]:37.013.42

ББК 74.66

ISBN 978-966-929-673-3

©Черних О.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
Від загроз до можливостей	7
Класифікація загроз в Інтернеті	8
Компетенції безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.....	10
Принципи соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки в Інтернеті.....	13
Технологія соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.....	17
Як технологія поєднується із функціями соціально-педагогічної діяльності?	19
Освітній компонент	21
Анкета щодо виявлення рівня безпечної поведінки підлітків в Інтернеті	21
Ключ до анкети щодо виявлення рівня безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.....	25
Тренінгові заняття із розвитку компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті	26
Загальні рекомендації для проведення тренінгових занять	27
Ідеї для подальших дій після заняття	28
Заняття 1. Розуміння застосування поняття „права людини онлайн”.....	29
Заняття 2. Звернення про захист та допомогу.	42
Заняття 3. Електронна участь.	53
Заняття 4. Збереження здоров’я під час роботи з цифровими пристроями.	62
Комунікаційний компонент	68
Робота з педагогами	68
Таблиця самооцінки соціального педагога щодо розвитку ключових компетенцій безпечної поведінки в Інтернеті.....	69
Перша зустріч з педагогами в рамках технології.....	70
Вправа „Що найефективніше?”	71
Анкета зворотного зв’язку освітнього заходу з формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті	75
Робота з батьками	76
Як допомогти дитині безпечно користуватись Інтернетом: ідеї для батьків	77
Інформаційний компонент.....	80
Відкриті цифрові бейджи.....	80
Таблиця „3+3”: перелік питань для аналізу змісту веб-сайту навчального закладу/ офіційної сторінки навчального закладу у соціальних мережах щодо дотримання прав людини онлайн	81
Корисні ресурси та інформаційні матеріали	82
Діти та реклама в Інтернеті	82
Діти та кіберзлочинність.....	85
Права дитини та безпека онлайн.....	86
Діти та матеріали сексуального змісту в Інтернеті.....	89
Посібник з прав людини для інтернет-користувачів	91
Конвенція з прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)	93
Витяг зі стратегії Ради Європи з прав дитини (2016 – 2021)	97
Посилання на ресурси, розміщені в Інтернеті	100

ВСТУП

У 2016 році в Україні 44,1 % населення є користувачами Інтернету¹, значна частка їх – діти та молодь. Ураховуючи півторадесятирічну різницю між показниками охоплення Інтернетом, наприклад, населення США (43,1% населення користувачі Інтернету в 2000 році, 88,5% – у 2016)² та України (0,4% населення користувачі Інтернету в 2000 році, 44,1% – у 2016), за класифікацією М. Пренського³, сучасних українських дітей уже можна називати „цифровими аборигенами”, оскільки вони народилися й живуть у той час, коли комп’ютери та Інтернет стали поширеними й доступними в Україні, їхньою „рідною мовою” є мова цифрових пристроїв, відеоігор та Інтернету.

За моделлю Міжнародного союзу електров’язку, у країнах, що розвиваються, до 2018 року кількість молоді у віці 15 – 24 років з п’ятьма або більше роками досвіду онлайнної діяльності („цифрових аборигенів”) збільшиться більш ніж удвічі.⁴ Інтернет є впливовим чинником соціалізації сучасної дитини, взаємодія з яким неоднозначно впливає на її здоров’я та соціальне становлення. З одного боку, Інтернет дає дитині величезні можливості для спілкування, читання книг, онлайнного відвідування музеїв та перегляду кіно, але, разом з тим, містить загрози, які можуть мати негативні наслідки для благополуччя дитини та її близьких.

Сьогодні саме соціальний педагог може сприяти успішній соціалізації підлітків та формувати компетенції безпечної поведінки в Інтернеті. Для зручності в роботі пропонуємо детально розроблену ***технологію соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті та інформаційні матеріали для її впровадження у Вашу професійну діяльність***. За необхідності структурні компоненти технології Ви можете використовувати окремо чи адаптувати відповідно до потреб Вашої цільової аудиторії – дітей, педагогів, батьків та/чи осіб, що їх замінюють.

¹ Ukraine Internet Usage and Marketing Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.internetworldstats.com/euro/ua.htm>

² Internet Users in the U.S.A. (2016*) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.internetlivestats.com/internet-users/us/>.

³ Passport to Digital Citizenship // December/January 2008-09 / Learning & Leading with Technology 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.digitalcitizenship.net/uploads/LL2008DCArt.pdf>.

⁴ Измерение информационного общества : отчет Междунар. союза электросвязи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.itu.int/go/mis2013

Від загроз до можливостей

✍ Рада Європи в Керівництві з прав людини для інтернет-користувачів⁵ наголошує, що діти та молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в Інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від інтернет-загроз, і повинні бути під особливим захистом від шкоди для їхнього фізичного, психічного й морального благополуччя, зокрема від сексуальної експлуатації та наруги в Інтернеті й інших форм кіберзлочинності.

Пропонуємо визначення основних понять, на які будемо спиратися: *загроза в Інтернеті – здоров'я – ключова компетенція безпечної поведінки в Інтернеті – безпечна поведінка в Інтернеті.*

Загроза в Інтернеті – це можливість завдання збитків, заподіяних здоров'ю людини та (або) її майну внаслідок користування Інтернетом⁶

Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів.⁷

Ключова компетенція безпечної поведінки в Інтернеті – втілена в практичну діяльність сукупність знань, умінь і цінностей, що під час користування Інтернетом сприяють задоволенню потреб особистості й водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

Безпечна поведінка в Інтернеті – сукупність дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

⁵ Посібник для інтернет-користувачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //http://hr-online.org.ua

⁶ Поняття „ризик” ми вживатимемо лише для збереження авторського бачення проблеми іншими дослідниками.

⁷ Устав Всемирной организации здравоохранения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf?ua=1>

Класифікація загроз в Інтернеті

Пропонуємо авторську класифікацію всіх загроз, пов'язаних з використанням Інтернету, класифікуючи їх за сферами благополуччя дитини.⁸

Класифікація ґрунтується на тому, що дитина є в центрі дослідження і це сприятиме розбудові стратегій і програм для найкращого забезпечення її інтересів відповідно до ст. 3 Конвенції ООН про права дитини (Конвенцію ратифіковано в Україні в 1991 році).

Загрози фізичному благополуччю, пов'язані з використанням Інтернету:

астенопатія, біль у спині, шиї, епілепсія, зап'ястний синдром, тенденіти, стенокардія, висипи на шкірі обличчя, хронічний головний біль, запаморочення (виникають від тривалого користування комп'ютером); зниження концентрації уваги; порушення сну; зустріч з незнайомцями в мережі; педофілія; пропаганда психоактивних речовин, заклики до масового вживання наркотиків; зневага харчуванням; заподіяння собі чи іншим шкоди, суїцид тощо.

⁸ Черних О. О. Аналіз класифікацій загроз в Інтернеті / О. О. Черних // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 1. – С. 281 – 289.

**Загрози психічному благополуччю,
пов'язані з використанням Інтернету:**

розповсюдження особистих даних в Інтернеті, порушення конфіденційності та онлайн-недоторканості приватного життя; експлуатація довіри; кіберагресія, кібербулінг, залякування, розпалювання ненависті та нетерпимість, мова ворожнечі, тролінг; зміст порнографічного або сексуального характеру, секстинг, інтернет-повідомлення інтимного змісту; жорстокі та азартні ігри; приниження почуття гідності, порушення прав людини; низька якість інформації та інформаційне перевантаження тощо.

**Загрози соціальному благополуччю,
пов'язані з використанням Інтернету:**

підвищена збудженість і депресивні стани; перешкода для виконання домашніх справ; зменшення часу спілкування в реальному світі; кіберзалякування, залежність тощо.

**Загрози матеріальному благополуччю,
пов'язані з використанням Інтернету:**

реклама, спам, віруси; незаконні завантаження; азартні онлайн ігри; кібератаки, кібертероризм; придбання товару низької якості; втрата коштів; пошкодження програмного забезпечення комп'ютера; піратство; інтернет-злочинність, інтернет-шахрайство; різні форми інтернет-маркетингу, матеріальні збитки.

Зважаючи на стрімкий розвиток Інтернету та цифрових технологій перелік загроз не є вичерпаним і може постійно оновлюватись.⁹

⁹ Черних О. О. Аналіз класифікацій загроз в Інтернеті / О. О. Черних // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 1. – С. 281 – 289

Компетенції безпечної поведінки підлітків в Інтернеті

*„Басейни можуть бути небезпечні для дітей. Щоб захистити їх, можна встановити замки, поставити паркани й розгорнути басейн тривоги. Усі ці заходи корисні, але, безумовно, найголовніше, що можна зробити для своїх дітей, – це навчити їх плавати”.*¹⁰

Доповідь про безпеку в Інтернеті Національної академії наук США

Компетенція безпечної поведінки в Інтернеті – втілена в практичну діяльність сукупність знань, умінь і цінностей, що під час користування Інтернетом сприяють задоволенню потреб особистості й водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.¹¹

РОЗУМІННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОНЯТТЯ

"ПРАВА ЛЮДИНИ ОНЛАЙН" :

знання про права людини онлайн;
дотримання прав людини онлайн;
ставлення до Інтернету як до
інструменту надання
можливостей.

ЕЛЕКТРОННА УЧАСТЬ:

знання про можливості
електронної участі;
досвід участі онлайн; ціннісне
ставлення до можливостей
електронної участі.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС РОБОТИ З ЦИФРОВИМИ

ПРИСТРОЯМИ:

знання про загрози в Інтернеті та їх
вплив на здоров'я; здійснення заходів
щодо збереження здоров'я під час
користування Інтернетом; ціннісне
ставлення до власного здоров'я.

ЗВЕРНЕННЯ ПО ДОПОМОГУ ТА ЗАХИСТ:

знання про механізми
захисту прав, що порушені в
Інтернеті; досвід звернень по
допомогу у
разі наражання на загрози в
Інтернеті; повага до прав людини
в Інтернеті та розуміння
механізмів захисту.

¹⁰ Magid L. Child Safety on the Information Highway – 2013 – 20th Anniversary Edition [Електронний ресурс] / Larry Magid. – Режим доступу : <http://www.safekids.com/child-safety-on-the-information-highway>

¹¹ Черних О. О.. Компетентнісний підхід у формуванні безпечної поведінки підлітків в Інтернеті / О. О. Черних // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 6. – С. 117 – 125

Компетенція „Розуміння застосування поняття «права людини онлайн» передбачає знання про права людини в онлайн, дотримання їх та ставлення до Інтернету як до інструменту надання можливостей.

Ураховуючи те, що права людини застосовуються й до онлайнного простору, для розвитку компетенції „Розуміння застосування поняття прав людини в Інтернеті” **заходи мають бути побудовані на принципах і підходах освіти з прав людини.**

Розробляючи змістовний компонент технології, ми спирались на Всесвітню програму освіти в галузі прав людини ООН, Рекомендацію CM/Rec (2010) 7 Комітету міністрів Ради Європи, від 11 травня 2010 року „Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини”¹². Так, Хартія передбачає виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини через усі види формальної, неформальної та інформальної освіти, що, своєю чергою, надасть можливості для більш комплексної та якісної роботи з підлітками. Нам дуже близьким є те, що **освіта з прав людини – це не лише джерело знань про права людини та механізми їх захисту, вона також формує навички, необхідні для заохочення, захисту та здійснення прав людини в повсякденному житті.** Як зазначено в посібнику з освіти в галузі прав людини „Компас”, особливістю такої освіти є те, що її здійснюють через задіяння трьох напрямків світосприйняття людини: передачу тим, хто навчається, знань („розум”); формування навичок поведінки („руки”); розвиток цінностей („серце).

Такий підхід відповідає трьом завданням освіти з прав людини: навчання **про, заради та через** права людини.¹³ Для проведення заходів щодо протидії мові ворожнечі онлайн можна використовувати вправи з посібника Ради Європи „Закладинки”.¹⁴

¹² Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/tu/web/educ/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

¹³ Компас: посіб. з освіти в галузі прав людини за участі молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.int/uk/web/compass>

¹⁴ Закладинки : посіб. з протидії мові ненависті онлайн через освіту в галузі прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nohatespeechmovement.org/public/download/Bookmarks_UA.pdf

Компетенція „Електронна участь” передбачає повні, систематизовані знання про управління Інтернетом, можливості електронної участі в житті школи, міста, країни, світу; активну участь в Інтернеті, виконання ролей „творець”, „критик”; розуміння принципів управління Інтернетом, позитивне ставлення до можливостей електронної участі в житті школи, міста, країни, світу.

Розвиток цієї компетенції має бути зосереджений на *розширенні ролей підлітка, які він може грати завдяки Інтернету; ознайомленні з можливостями участі в житті школи, громади, міста, країни, світу.*

Компетенція „Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями” передбачає систематизовані знання про негативний вплив на здоров'я та умови збереження здоров'я під час тривалого користування Інтернетом; систематичне виконання *умов для збереження власного здоров'я під час користування Інтернетом;* розуміння власного здоров'я як цінності; необхідності створення умов для збереження психічного, фізичного та соціального видів здоров'я під час тривалого користування Інтернетом.

Компетенція „Звернення по допомогу та захист” передбачає повні, систематизовані *знання необхідних дій у випадку, якщо став жертвою чийось дій в Інтернеті;* наявність досвіду звернення по допомогу/захист до різних структур під час власного користування Інтернетом або друзів/родичів; визнання дієвості механізмів захисту прав людини, що порушені в Інтернеті; *сприйняття звернення по допомогу та захист як умови успішного користування Інтернетом.* Також розвиток цієї компетенції включає в собі теми „комерціалізації Інтернету”, „поширення реклами” та „досвіду онлайн-покупок”, що надає можливість для протистояння загрозам матеріальному благополуччю.

Принципи соціально-педагогічного супроводу **формування безпечної поведінки в Інтернеті**

★ **Принцип визнання Інтернету як значущого для підлітка чинника соціалізації** передбачає *розуміння Інтернету як важливої та невід’ємної частини життя підлітка, простору реалізації більшості фундаментальних прав дитини*. Незважаючи на значний розрив у рівнях володіння та часі використання Інтернету між дорослими й підлітками та бажанням зазначати, що „нині діти не такі, як були раніше”, визнання Інтернету як значущого чинника соціалізації підлітків надає можливості для вдосконалення соціально-педагогічної роботи з ними та реалізації їхніх інтересів підлітка, їхнього захисту.

★ Для впровадження **принципу зосередження на можливостях, які надає Інтернет, і його позитивному впливі на розвиток** соціальний педагог, розробляючи та проводячи заходи, має враховувати *позитивний вплив тих чи тих видів діяльності в Інтернеті на дитину, намагатися дивитися на деякі речі очима самої дитини*. Як зазначає дослідниця С. Лівінгстон, спілкування з незнайомою людиною для дорослого може здаватися загрозою, а для дитини, навпаки, можливістю розширити кругозір та комунікаційні навички.

★ **Принцип розуміння поняття „права людини онлайн”** передбачає *обізнаність у новітніх змінах у міжнародному й національному законодавстві щодо зміцнення поняття права людини в цифрову епоху та механізмів їх захисту*. Уважаємо доречним спиратися на методологію *освіти в галузі прав людини*, що надасть можливість не лише передавати знання, а й формувати цінності та навички, які є основними компонентами виділених нами ключових компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

★ **Принцип наукової обґрунтованості** передбачає *врахування на етапі планування діяльності результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних учених щодо ефективності тих чи тих програм*, розповсюдженості тих чи тих загроз, дієвих форм і методів. Цей принцип вимагає від соціального педагога пошуку найефективніших форм і методів.

★ **Принцип систематичної оцінки впроваджуваних програм з формування безпечної поведінки в Інтернеті** передбачає *змістовний аналіз мети, завдань, змісту, форм і методів, їхньої ефективності, відповідності потребам дітей та стану розвитку Інтернету*. Так, інформація про те, як правильно сидіти за стаціонарним комп'ютером під час тривалого користування Інтернетом, є в багатьох випадках застарілою, оскільки більшість підлітків користуються Інтернетом через телефони, планшети тощо.

У роботі з батьками й педагогами цей принцип також передбачає *використання методики самоаналізу власних компетенцій безпечної поведінки* (рівень розвитку, план і терміни подальшого вдосконалення компетенцій, с. 69); анкет для зворотного зв'язку (як друкованих, так і Google-форм, с. 75) щодо заходів з формування безпечної поведінки в Інтернеті. Анкети для зворотного зв'язку варто зробити анонімними, що, вважаємо, сприятиме більш відвертим відповідям як батьків, так і педагогів.

★ **Принцип участі дітей у розробці та втіленні програм, що їх стосуються**, може бути реалізований на всіх етапах технології. Ураховуючи те, що участь дітей є одним з основних прав, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, найактуальнішою є робота зі *сприяння обговоренню, опитуванню, дебатів, під час яких підлітки можуть вільно висловити їхні думки щодо необхідних заходів з формування безпечної поведінки в Інтернеті та їхнього змісту*.

★ **Принцип скоординованої взаємодії з батьками та педагогами** передбачає соціально-педагогічну роботу з підвищення їхньої обізнаності з питань загроз, механізмів захисту й можливостей Інтернету. Реалізація цього принципу може бути *зосереджена на розширенні діапазону моделей поведінки батьків, а не лише на використанні комп'ютерних програм на кшталт батьківського контролю*. Як зазначають дослідники, така поведінка може стати загрозою для довірливих стосунків між батьками та дітьми.¹⁵

¹⁵ Zaman B. Parental controls: advice for parents, researchers and industry [Електронний ресурс] / Bieke Zaman and Marije Nouwen. – Режим доступу : https://www.academia.edu/29049259/Parental_controls_advice_for_parents_researchers_and_industry

Також, урахувавши значний відсоток підлітків, які отримують інформацію про безпечну поведінку в Інтернеті від батьків і вчителів, необхідно *ознайомлювати їх з можливостями надання підтримки й захисту підліткам, якщо вони стали жертвою чийхось дій в Інтернеті, або попередити їх небезпечну поведінку*. Підлітки через педагогів і батьків мають бути ознайомлені з тим, як повідомити про неналежний або нелегальний контент, який вони бачать у соціальних мережах чи на сайтах, якими вони користуються (с. 77). Учням необхідно надати інформацію про організації, сайти, телефони гарячих ліній, де вони можуть отримати підтримку, якщо стали жертвою чийхось дій в Інтернеті.

★ Принцип готовності педагога до впровадження діяльності з формування безпечної поведінки в Інтернеті передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до цього виду діяльності.

Це принцип може бути одним з найважчих для впровадження, оскільки іноді соціальні педагоги мають нижчий за учнів рівень цифрової грамотності, що може бути для них перешкодою для впровадження заходів з формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті. У такому випадку соціальний педагог має бути відкритим до думок, міркувань, коментарів, пропозицій учнів і чесно визнавати, якщо чогось не знає, а не робити вигляд обізнаності.

★ Принцип позитивної атмосфери передбачає створення позитивного емоційного фону спілкування в такій роботі, надання стимулів, створення ситуацій успіху.

Соціальному педагогові в роботі необхідно відійти від ідей залякування та використання чорних кольорів, зображень „павутиння”, шахраїв у масках тощо, а зосередитися на обговоренні безпосереднього зв'язку теми зі щоденним досвідом користуванням Інтернетом підлітком та плануванням подальших дій його безпечного використання, починаючи зі спілкування в соціальних мережах і завершуючи придбанням товарів в онлайн-режимі.

Також для створення ситуацій успіху можливо **використовувати відкриті цифрові бейджі** (с. 80), що надасть можливість підліткам отримувати в яскравому та сучасному вигляді зображення й опис компетенцій, які він розвинув протягом освітніх заходів, розповсюджувати його серед однолітків у соціальних мережах. Це, своєю чергою, сприятиме формуванню позитивного інформаційного простору щодо безпечної поведінки в Інтернеті.

★ **Принцип доступності інформації** передбачає *подання матеріалу з урахуванням можливостей та особливостей сприйняття цільової групи*. Інформація не повинна бути насичена термінами, теоретичними та статистичними відомостями, мова викладання має бути зрозумілою для підлітків, батьків, педагогів.

Це може бути реалізовано через розробку інформаційних матеріалів самими підлітками або разом з підлітками, наприклад, поняття „механізми захисту” в інформаційних матеріалах можуть бути замінені зрозумілими для підлітка словами „де отримати допомогу?” тощо.

★ **Принцип урахування того, що підліток може стати як жертвою, так і джерелом небезпеки для інших навмисно або випадково, використовуючи Інтернет**. Посилення розуміння того, що власна поведінка підлітків в Інтернеті може завдати шкоди іншим і становити небезпеку для них, має бути в основі програм з формування безпечної поведінки в Інтернеті.

Для реалізації цього принципу необхідно, щоб елементи освітніх заходів були присвячені й самоаналізу підлітками їхніх цінностей і поведінки в Інтернеті. Також під час реалізації технології важливо в роботі з батьками, педагогами та учнями акцентувати на тому, що як жертвою, так і тим, хто може заподіяти шкоду іншим, можна стати ненавмисно, випадково.

Технологія соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті

Тривалість: навчальний рік

Хто впроваджує: соціальний педагог.

Хто учасники: підлітки 13 – 16 років, педагоги, батьки.

Мета: сприяти формуванню безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

Завдання:

- 1. Розвиток базових компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті:**
 - „Розуміння застосування поняття „права людини онлайн”
 - „Електронна участь”
 - „Збереження здоров’я під час роботи з цифровими пристроями”
 - „Звернення по допомогу та захист”
- 2. Створення середовища соціального партнерства між батьками, педагогами та підлітками щодо формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернеті.**
- 3. Створення інформаційного простору щодо безпечної поведінки в Інтернеті, що є доступним, зрозумілим і відповідає потребам підлітків.**

Зміст технології, представлений у вигляді схеми, подано на рис. 1.

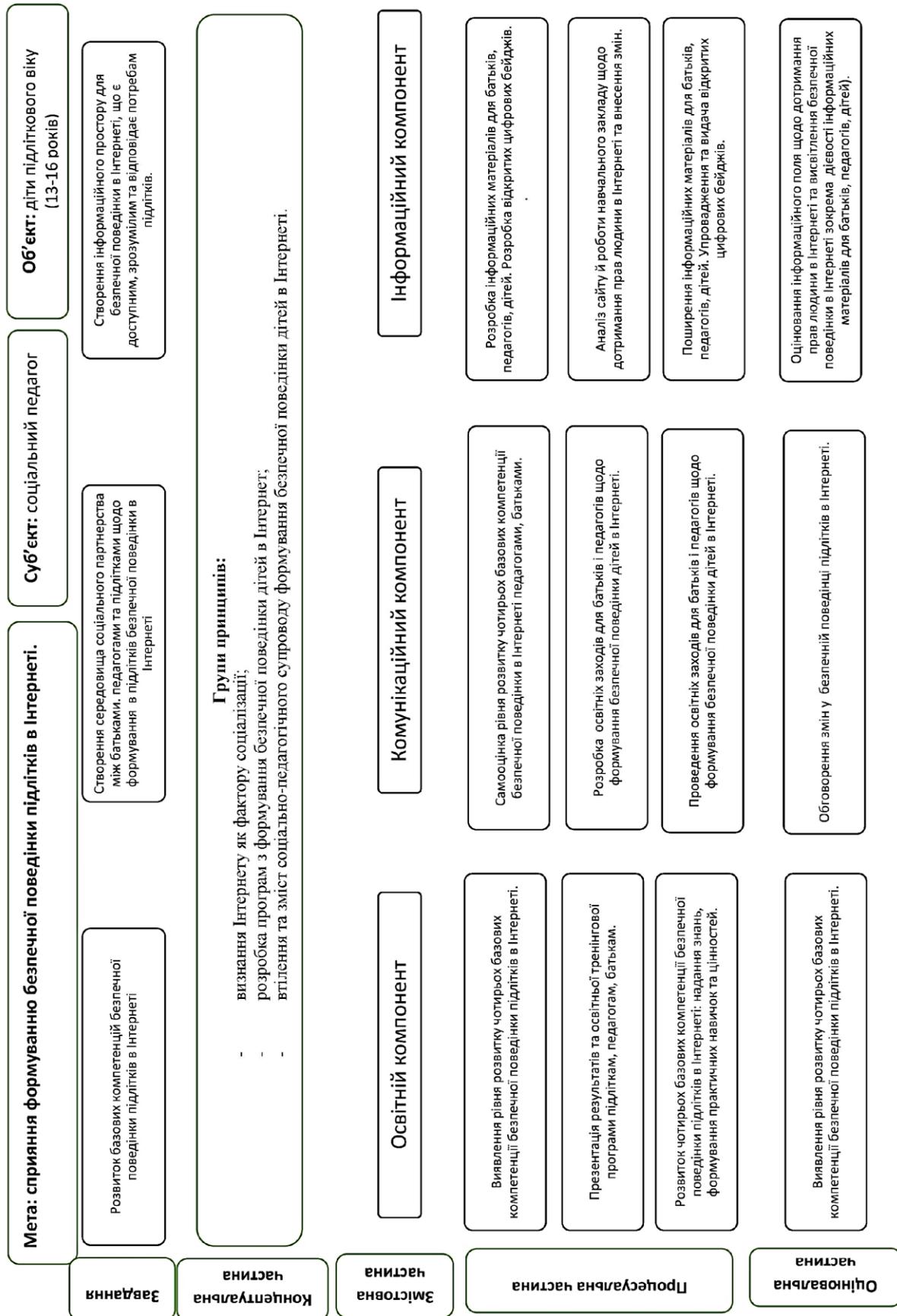

Рисунок 1. Технологія соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті

Як технологія поєднується з функціями соціально-педагогічної діяльності?

Освітній компонент надає можливість для реалізації:

- **діагностичної, попереджувально-профілактичної функції** через запобігання асоціальних явищ, реагуючи на негатив та підтримуючи ровесників, які стикаються з проблемами в Інтернеті, виступаючи проти кібербулінгу, повідомляючи про неналежний або нелегальний контент, який підлітки бачать, ознайомлення підлітків з тим, як стерти персональну інформацію (с. 49).

Неповнолітні повинні бути захищені від вербування, схилення або примушування до участі в порнографічних матеріалах, які розміщують або пропонують в Інтернеті (відповідно до Ланцаротської конвенції Ради Європи¹⁶);

- **корекційно-реабілітаційної функції** через розвиток ключових компетенції безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, навчанні батьків і вчителів допомагати підліткам реагувати на негативні явища в Інтернеті, залишаючись обізнаними про онлайн-діяльність своїх дітей, демонструючи власну позитивну онлайн-поведінку та повідомляючи про неналежний або нелегальний контент, який вони бачать;

- **соціально-терапевтичної функції** через підтримку особистісного розвитку дітей за допомогою Інтернету, покращення ключових компетенцій безпечної поведінки в Інтернеті, надання допомоги в разі виникнення складнощів або проблем у підлітка під час користування Інтернетом.

Комунікаційний компонент впроваджують через реалізацію:

- **комунікативної функції** для підтримки відкритого та чесного діалогу з підлітками щодо їхнього онлайн-життя, зокрема спільного батьків з підлітками використання Інтернету, допомагаючи дітям знаходити й використовувати якісні цифрові ресурси;

¹⁶ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_927

- **організаторської функції** щодо сприяння скоординованої взаємодії між батьками, вчителями, різноманітними соціальними інститутами та підлітками, спрямованої на розвиток ключових компетенції безпечної поведінки в Інтернеті, використання позитивних можливостей Інтернету;
- **охоронно-захисної функції** через відстоювання прав та інтересів дітей і молоді. Як зазначено в Керівництві з прав людини для інтернет-користувачів, діти й молодь мають право „на особливий захист і консультування під час користування Інтернетом”, наприклад, використання фільтрів може створювати штучне відчуття безпеки, а насправді позбавляє дітей критичного мислення щодо інформації й надає дорослим можливість уникнути довірливих розмов з дитиною. Також до інтернет-простору застосовують розуміння недискримінаційного ставлення – користувач не може бути об’єктом дискримінації за будь-якими ознаками (стать, раса, національність, мова, вік та ін.). Особливу увагу в контексті реалізації технології слід приділити дотриманню права на приватне життя. Ефективні засоби правового захисту можна отримати безпосередньо від інтернет-провайдерів, органів державної влади та (або) національних правозахисних структур.

Інформаційний компонент може бути реалізований через:

- **попереджувально-профілактичну функцію** соціально-педагогічної діяльності для запобігання асоціальних явищ, зокрема необхідно приділити увагу роботі з попередження негативного впливу на здоров’я підлітка;
- **прогностичну функцію**, що надає можливість соціальному педагогові передбачити результати технології соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітка в Інтернеті. *Підліток повинен знати, що зміст, який він створює в Інтернеті, або той що створюють інші, може бути доступний будь-де і будь-коли, що, своєю чергою, може завдати шкоди гідності, безпеці, приватному життю тощо* (с.93).

АНКЕТА

щодо виявлення рівня безпечної поведінки підлітків в Інтернеті

Ми просимо тебе відповісти на питання цієї анкети. У кожному питанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант”.

Дякуємо за співпрацю!

1. Твій вік _____

2. Стать _____

3. Місце проживання:

сільська місцевість

місто

4. Назва школи, клас

5. Який пристрій ти використовуєш найчастіше для користування Інтернет?

мобільний телефон/смартфон/планшет;

ноутбук;

стаціонарний комп'ютер.

6. Як часто ти використовуєш Інтернет протягом дня?

1 – 3 години

7 – 9 годин

4 – 6 годин

більше 9 годин

7. Як часто твої батьки користуються Інтернетом?

1 – 3 години

7 – 9 годин

більше 12 годин

4 – 6 годин

10 – 12 годин

8. Від кого ти дізнаєшся, що є небезпечним для тебе в Інтернеті?

батьки;

друзі;

вчителі;

сам шукаю інформацію про це в Інтернеті;

випадково натрапляю на таку інформацію в Інтернеті;

твій варіант.

9. Яку підтримку щодо безпечного користування Інтернетом тобі надають батьки (необмежена кількість варіантів)?

- установлюють фільтри та програми, що блокують небажаний зміст;
- установлюють часи перебування в Інтернеті;
- переглядаємо разом сайти;
- спостерігають, що я дивлюсь, але не коментують це;
- обговорюємо та критично оцінюємо зміст сайтів, деякі пости у соцмережах;
- допомагають мені з вибором товарів через мережу Інтернет;
- ніяку;
- твій варіант.

10. Обери варіанти, які, на твою думку, є прикладами порушення прав людини в Інтернеті (необмежена кількість варіантів):

- зламувати акаунт іншої людини та вести активність від її імені;
- пересилати розмову з людиною іншій людині;
- розміщувати в себе на сторінці неправдиву інформацію, образливі чутки про інших людей;
- розміщувати фото без згоди людей, які є на ньому;
- цькувати, погрожувати, переслідувати людину, яка тобі не подобається, у приватному спілкуванні в Інтернеті;
- розголошувати приватні подробиці життя інших людей.

11. Наведи приклади того, як за допомогою Інтернету ти можеш брати участь в обговоренні питань, що тебе стосуються.

12. Який негативний вплив на твоє здоров'я має або може мати в подальшому користування Інтернетом?

13. Куди чи до кого можна звернутися по допомогу та захист, якщо ти став(ла) жертвою чийхось дій в Інтернеті?

14. Якщо ти бачиш в Інтернеті те, що варто змінити/видалити (помилки, шахрайство, насильницький контент, порушення прав людини, порушення авторських прав), то (необмежена кількість варіантів):

- повідомляєш про це батьків;
- обиравеш опцію „поскаржитись” у соціальних мережах;
- пишеш адміністратору сайту/групи/порталу;
- повідомляєш про це вчителів;
- видаляєш цю інформацію, якщо ти її розмістив;
- повідомляєш про це поліцію;
- нічого не робиш;
- твій варіант.

15. Обери два варіанти дій, які ти найчастіше виконуєш, користуючись Інтернетом:

- читаю, слухаю, дивлюся;
- веду групу/блог/власний сайт, завантажую відео, музику й аудіо, пишу пости/статті, розпочинаю онлайнві кампанії;
- оновлюю статус у соціальних мережах, розмішую інформацію на своїй сторінці;
- додаю фотографії, голосую за фото/пости/сторінки;
- маю профіль у соціальних мережах, відвітую соціальні мережі;
- залучаюся до створення рейтингів продуктів, коментую, беру участь в онлайнвих обговореннях/дискусіях, долучаюся до створення й редагування статей у вікіпедії, беру участь в онлайнвих опитуваннях, коментую законодавчі ініціативи.

16. Що ти робиш, аби зберегти здоров'я під час користування Інтернетом? (необмежена кількість варіантів):

- постійно слідкую за осанкою та відстанню від очей до екрану;
- роблю зарядку для очей;
- зменшую кількість часу користування Інтернетом;
- намагаюся не звертати уваги на негативний зміст;
- обговорюю негативний зміст з друзями/батьками;
- не дивлюся негативні сайти та не втручаюся у дискусії, які мене засмучують;
- нічого;
- твій варіант.

17. Якщо в тебе або твоїх друзів були випадки, коли звертались по допомогу/захист під час користування Інтернетом, до кого було це звернення (необмежена кількість варіантів)?

☐ до психолога або педагога;	☐ до батьків;
☐ до сервісного центру або технічної підтримки мого провайдера/оператора мобільного зв'язку або сайту;	☐ до знайомих/друзів;
☐ до поліції чи суду;	☐ до вчителів;
	☐ нікуди не звертались;
	☐ твій варіант.

18. Обери твердження, які ти вважаєш правильними (необмежена кількість варіантів):

- анонімність в Інтернеті не є абсолютною й може бути розкрита у випадках загрози громадському порядку, захисту прав інших осіб;
- права людини можуть бути реалізовані тільки в житті поза Інтернетом, а не в Інтернеті;
- на своїй сторінці я можу писати й розміщувати все, що завгодно (включаючи образи та висловлювання ненависті), бо це моя свобода слова;
- права людини в Інтернеті належать кожній людині;
- право на освіту в Інтернеті я можу реалізовувати щодня, навчаючись, наприклад, на онлайнвих курсах;
- свобода слова – це найголовніше, навіть якщо я зачіпаю права людини іншої особи;
- приватні кампанії в Інтернеті зобов'язані поважати права людини;
- діти та молодь мають право на особливу увагу й допомогу під час роботи в Інтернеті;
- кожен користувач має право знати й розуміти, як його дані обробляють в Інтернеті.

19.Обери продовження фрази „Мені подобається, що тепер завдяки Інтернету я можу...” (необмежена кількість варіантів):

- брати участь у голосуванні щодо проведення заходів у школі;
- брати участь в обговоренні ініціатив у нашому місті/селі/області/країні/світі;
- брати участь в оцінюванні роботи сайтів/будь-яких кампаній/товарів тощо;
- організовувати голосування та обговорення будь-чого, що стосується мене та моїх однолітків;
- створювати пости/фото/відео, що підіймають місцеві проблеми та спонукають до обговорення;
- привертати уваги до питань, що мене турбують;
- твій варіант.

20.Твоє ставлення до здоров'я, пов'язане з використанням цифрових пристроїв та Інтернету, можна охарактеризувати такою фразою (обери один варіант):

- моє здоров'я – то моя справа; коли щось заболить, тоді і займатимусь цим питанням;
- я постійно шукаю інформацію для покращення стану мого здоров'я під час роботи з цифровими пристроями;
- я розповідаю близьким/друзям про те, як безпечно для здоров'я користуватись Інтернетом;
- твій варіант.

21.Яке твердження описує твоє ставлення до механізмів захисту прав людини, що були порушені онлайн? (обери один варіант):

- якщо права людини порушені в Інтернеті, я можу отримати підтримку й захист;
- якщо права людини порушені в Інтернеті, я маю сумніви, що можу це довести і отримати підтримку;
- чесно кажучи, я нічого про це не знаю.

Дякуємо за твої відповіді!

**Ключ до анкети щодо
виявлення рівня сформованості безпечної поведінки підлітків в Інтернеті**

Компетенція/ № питання	Бали та рівень сформованості
Розуміння застосування поняття прав людини в Інтернеті	
Питання № 10 – 6 балів і більше: за кожний обраний варіант 1 бал (крім „ніяку” – 0 балів)	0 – 6 балів – низький рівень 7 – 12 балів – середній рівень 13 – 18 і більше – високий рівень
Питання № 14 – 6 балів і більше: за кожний варіант 1 бал (крім „нічого не роблю” – 0 балів)	
Питання № 18 – 6 балів (1 бал за обрання правильних тверджень № 1, 4, 5, 7, 8, 9)	
Електронна участь	
Питання № 11 – 6 балів і більше (за кожний запропонований варіант 1 бал)	0 – 6 балів – низький рівень 7 – 12 балів – середній рівень 13 – 18 і більше – високий рівень
Питання № 15: 6 балів	
Відповідь № 1 – 1 бал	
Відповідь № 2 – 3 бали	
Відповідь № 3 – 2 бали	
Відповідь № 4 – 2 бали	
Відповідь № 5 – 1 бал	
Відповідь № 6 – 3 бали	
Питання № 19 – 1 бал за кожен обрану відповідь	
Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями	
Питання № 12 – 6 балів і більше (за кожний запропонований варіант 2 бали, за „не знаю” та „ніякий” – 0 балів)	0 – 6 балів – низький рівень 7 – 12 балів – середній рівень 13 – 18 і більше – високий рівень
Питання № 16 – 6 балів і більше (1 бал за кожен обрану відповідь)	
Питання № 20 – 6 балів	
Відповідь № 1 – 2 бали	
Відповідь № 2 – 4 бали	
Відповідь № 3 – 6 балів	
Звернення по допомогу та захист	
Питання № 13 – 6 балів і більше (за кожний варіант 2 бали)	0 – 6 балів – низький рівень 7 – 12 балів – середній рівень 13 – 18 і більше – високий рівень
Питання № 17 – 6 балів і більше (1 бал за кожен обрану відповідь)	
Питання № 21:	
Відповідь № 1 – 6 балів	
Відповідь № 2 – 4 бали	
Відповідь № 3 – 2 бали	

! Це анкетування не є класичною оцінкою знань підлітків, а лише дає можливість для урахування наявних знань під час подальших заходів.

Тренінгові заняття

з розвитку компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті

Завдання глобального суспільства полягає, з одного боку, у розробці й побудові досвіду для підлітків, який допомагає їм скористатися можливостями Інтернету, з іншого – у пом'якшенні проблем у житті, які частково опосередковані цифровими технологіями¹⁷

Дж. Палфрей, У. Глассер, К. Макклэй

План занять протягом навчального року

Заняття	Ключова компетенція	Термін	Вправи	Час
Перше заняття 	„Розуміння застосування поняття „права людини онлайн”	10 грудня, До Дня прав людини	„Права людини онлайн існують?” „Реальність у віртуальності”	90 хв.
Друге заняття 	„Звернення по допомогу й захист”	Другий вівторок лютого, до Дня безпечного Інтернету	„Легально чи нелегально” „Розглянемо справу”	90 хв.
Третє заняття 	„Електронна участь”	Березень	„Участь онлайн – зміни офлайн” „Моя думка важлива”	90 хв.
Четверте заняття 	„Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями”	7 квітня, до Всесвітнього дня здоров'я	„Здоров'я онлайн?” „Вплив, про який я знаю”	90 хв.

¹⁷ Palfrey J. Digital natives and the three divides to bridge [Електронний ресурс] / Palfrey J., Gasser U., Maclay C., Beger G. // In The State of the World's Children. – 2011. – Chapter 1: The emerging generation. – P. 14 – 15. – Режим доступу : http://www.unicef.org/sowc2011/pdfs/SOWC-2011-Main-Report_EN_02092011.pdf

Загальні рекомендації для проведення тренінгових занять

• Відкритість і чесність

Педагог має бути відкритим до думок, міркувань, коментарів, пропозицій учнів і чесно визнавати, якщо чогось не знає. Це краще, ніж робити вигляд обізнаності та потрапити в „пастку”.

• Участь дітей і молоді

Педагог виконує роль фасилітатора, а не вчителя-інструктора, який тільки дає знання й контролює, що і як повинно бути вивчене.

• Сприяння обговоренню

Учасники мають можливість обговорювати безпосередній зв'язок теми з їхнім щоденним досвідом користуванням Інтернетом та планувати подальші дії щодо його безпечного використання, вільно висловлюватися з визначеного питання, а не скеровуються до „правильної” відповіді.

• Найголовніше – зміст

Іноді можна захопитися зовнішньою формою вправи, а не її змістом. Після таких тренінгів в учасників часто залишається відчуття того, що вони лише добре „погралися” замість того, щоб отримати знання й досвід. Дуже гарним каркасом для проведення вправ є Цикл Девіда Колба. На рис. 2 пропонуємо адаптовану версію з питаннями для занять.

Рис. 2. Цикл Колба

Ідеї для подальших дій після заняття

Усі вправи можуть передбачати дії учасників після завершення заняття:

- після кожної вправи ви можете запитувати учасників, як практично можна використати отриману інформацію, який „продукт” може бути зроблено задля поширення цієї інформації серед тих людей, які про неї не знають. Не обмежуйте їхню фантазію;
- після цих занять ви можете пропонувати учасникам розробити персональний план дій, пов’язаний з головними ідеями заняттями. Пропонуйте, але не наполягайте;
- ви можете пропонувати учасникам створити постер, буклет, відеоролик для своїх однолітків, учителів і батьків. Це також можуть бути якісь акції, вистави, фотовиставки, онлайнві виклики тощо. Пропонуйте, але не наполягайте;
- стимулюйте учасників поширювати думки й висновки через доступні їм сторінки та сайти їхніх навчальних закладів або власні сторінки в соціальних мережах, сайти, блоги, але не наполягайте й ніколи не робить це обов’язковим елементом вправ;
- у разі наявності групи класу в соціальній мережі чи classroom ви можете розмістити там після занять цікаві посилання для підлітків щодо теми заняття;
- дайте учасникам зрозуміти, що ви відкриті до співпраці в подальших діях, до надання підтримки, допомоги та захисту, зокрема в контексті користування підлітками Інтернетом.

Заняття 1. Розуміння застосування поняття „права людини онлайн”.

Інтернет для дітей є зв'язком з усіма правами!

Патрік Джеару, ЮНІСЕФ

під час Форуму безпечного Інтернету у Люксембурзі, 2016

Тема прав людини онлайн є достатньо новою. Тому перед проведенням вправ щодо прав людини онлайн пропонуємо вам ознайомитися з ключовими ідеями¹⁸.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ІСНУЮТЬ

Хоча доступ до Інтернету на сьогодні офіційно не визнаний як право людини, його розглядають як умову реалізації прав людини (свобода вираження поглядів, освіта, праця тощо). Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації CM/Rec(2014) 6 („Посібник з прав людини для інтернет-користувачів”) зазначає, що права людини та основні свободи в рівній мірі стосуються як офлайнового, так і онлайнного простору. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод під час перебування в Інтернеті.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ТРИСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Інтернет є здебільшого продуктом власності приватних компаній. Цей факт ускладнює процес забезпечення прав людини, оскільки права людини, перш за все, створювалися як „обов'язок для держави”, а не для приватних корпорацій. Тому особливістю реалізації прав людини в Інтернеті є те, що до стосунків людина-держава, де остання зобов'язана поважати й захищати права людини, додається третій суб'єкт – приватні компанії. У цьому випадку до зобов'язань держави додається контроль за приватними компаніями, щоб вони не порушували права людини.

Права людини мають переважну силу перед вимогами та умовами, що висувають до інтернет-користувачів володарі Інтернету – приватні корпорації.

¹⁸ Освіта в сфері прав людини в Інтернеті : метод. посіб. / Мурашкевич О. А., Черних О. О. ; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи "Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні". - Київ : ВАІТЕ, 2015. - 70 с.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = НАЯВНІСТЬ ОБОВ'ЯЗКІВ

Уся складність стосунків держави, людей і приватних компаній у питанні прав людини виглядає так:

Приватні компанії – люди: приватні компанії повинні поважати й забезпечувати права людини в їхній діяльності, а люди повинні дотримуватися правил інтернет-провайдерів та провайдерів інтернет-контенту.

Держава – приватні компанії: держава повинна контролювати приватні компанії, щоб не було порушень прав людини, а компанії повинні дотримуватися законодавства, установленого державою.

Держава – люди: держава повинна дотримуватися міжнародного законодавства у сфері прав людини, а люди повинні дотримуватися законодавства та поважати права інших людей.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЦІННІСТЬ ДЛЯ ВСІХ

Інтернет має суспільну цінність, тому що всі – люди, органи державної влади та приватні компанії – здійснюють свою діяльність через Інтернет. Тому всі розраховують на безпечний та надійний доступ до нього. Законодавство про реалізацію та захист прав в Інтернеті постійно розвивається. Незважаючи на те, що віртуальний простір здається нереальним і неконтрольованим, це не означає, що це простір для порушень прав людини. І від самих користувачів здебільшого залежить безпека цього простору – Інтернет буде таким, яким люди самі його зроблять.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = Я ПОВИНЕН ПОВАЖАТИ

Анонімність в Інтернеті сприяє тому, що права людини можуть порушуватись. Іноді люди не звертають уваги на те, що контент, який вони створюють і поширюють, коментарі, які вони роблять на сторінках, зачіпають права інших людей або містять дискримінаційні ознаки. У цьому випадку будь-хто, чії права порушуються, може розраховувати на захист від компетентних органів.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЗАХИСТ Є

Для ефективної реалізації прав людини в онлайн-просторі користувачі Інтернету мають отримувати підтримку.

У разі обмеження або порушення їхніх прав вони мають доступ до механізмів правового захисту, зокрема звернення до суду.

В Україні механізмами захисту прав людини в Інтернеті є:

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема на адресу електронної пошти: hotline@ombudsman.gov.ua
Можливості такого звернення передбачено в ст. 55 Конституції України.

Звернення до Департаменту кіберполіції Національної поліції України. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою Інтернету, можна подати електронне звернення, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті Департаменту кіберполіції Національної поліції України <https://cyberpolice.gov.ua> та написати відповідну заяву в найближчий відділ поліції.

Звернення до суду. У разі, якщо порушено права людини в Інтернеті, за захистом своїх прав можна звернутись до суду. До суду може звернутись людина самостійно, якщо їй виповнилось 14 років, у молодшому віці за захистом прав дитини можуть звернутись до суду батьки чи опікуни.

Звернення до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звертатися за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини.

Також у випадках, коли права окремої людини порушуються, заяви про такі порушення можуть бути подані безпосередньо до *Управління Верховного комісара ООН з прав людини* за адресою: urgent-action@ohchr.org

ВПРАВА „ПРАВА ЛЮДИНИ ОНЛАЙН ІСНУЮТЬ?”

Короткий опис вправи: учасники знайомляться з видатними подіями та міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн і коротко презентують їхній зміст, використовуючи лінію часу

Розмір групи: 8 – 30 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з видатними подіями та міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн;
- розвинути навички аналізу та презентації видатних подій і змісту міжнародних документів щодо прав людини онлайн;
- сприяти формуванню ціннісного ставлення до прав людини онлайн.

Матеріали:

- картки з інформацією про документ/подію (роздавальний матеріал)
- фліпчарт/дошка та маркер/крейда (для лінії часу), аркуші паперу формату А-3 для презентацій, маркери.

Хід вправи:

1. Об'єднайте учасників у шість малих груп, роздайте кожній групі по одному аркушу з інформацією про документ/подію та запропонуйте підготувати коротку презентацію змісту отриманої інформації у вигляді сторінки документа/події в соціальній мережі на аркушах паперу А-3 за схемою: ім'я (назва документу/події), дата народження, країна, коротко про себе (зміст документа або події) та ін. У разі відсутності аркушів паперу запропонуйте учасникам презентувати зміст матеріалу усно за тією самою схемою. Схему презентації можна заздалегідь написати на фліпчарті/аркуші.

2. Виділіть 15 хвилин на роботу в малих групах та підготовку презентацій груп.

3. Запропонуйте кожній групі презентувати результати протягом однієї хвилини, починаючи з групи №1. Після кожної презентації дайте трохи часу для відповідей на питання та коментарів учасників. За необхідності ставте уточнюючі питання чи коментуйте. Після презентації пропонуйте групі наклеїти її презентацію на лінію часу. Після цього переходьте до наступної групи.

4. Після закінчення всіх презентацій проведіть загальне обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам працювалось під час цієї вправи?
- Що було для вас новим/неочікуваним під час цієї вправи?
- Як ці знання ми можемо застосовувати під час користування Інтернетом?

Роздавальний матеріал

Група № 1

Загальну декларацію прав людини прийняла Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року. Поява Декларації зумовлена жахливими наслідками Другої Світової Війни і являє собою перший в історії акт, у якому проголошено невід’ємні права, які мають усі люди. У Статті 1 зазначено: „Усі люди народжуються вільними й рівними у їхній гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю й повинні діяти один щодо одного в дусі братерства”. Усього декларація містить 30 статей, які стали основою для інших міжнародних і регіональних документів, національних конституцій.

Прийняття Загальної декларації щорічно відзначають 10 грудня, цей день називають Днем прав людини або Міжнародним днем прав людини.

Група № 2

Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (або скорочено – Європейська конвенція про захист прав людини) підписали 4 листопада 1950 року уряди держав – членів Ради Європи. Конвенція складається з 59 статей і трьох розділів: „Права і свободи” (ст. 2 – 18), „Європейський суд з прав людини” (ст. 19 – 51), „Інші положення” (ст. 52 – 59). Конвенція зазначає, що держави, які її підписали, гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права та свободи, зазначені в першому розділі

Україна ратифікувала Конвенцію в 1997 році.

Група № 3

Конвенція ООН про права дитини є першим та основним міжнародно-правовим документом обов’язкового характеру, що деталізує індивідуальні права людини від народження до 18 років у 54 статтях. Наприклад, дитина має право вільно висловлювати власні думки (ст. 13), жодна дитина не може бути об’єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте й сімейне життя, таємницю кореспонденції (ст. 16), держави мають забезпечувати, дитині доступ до інформації та матеріалів з різних джерел (ст. 17).

Конвенцію прийнято Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року.

Україна ратифікувала Конвенцію в 1991 році. Один раз на чотири роки Україна звітує перед Комітетом ООН з прав дитини про дотримання положень Конвенції.

Група № 4

На 21-ій сесії ООН у 2012 році спеціальний доповідач з питань заохочення й захисту права на свободу думок та їх вільне вираження Франк Ла Рю підкреслив, що немає необхідності вводити нові правозахисні стандарти для Інтернету, оскільки принципи й доктрини в галузі прав людини застосовуються як в офлайновому режимі, так і в онлайнному.

Через чотири роки, 27 червня 2016 року, на 32-й сесії Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію з назвою „Заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті”, у якій підтверджує, „що ті самі права, які людина має в офлайновому середовищі, повинні також захищатися в онлайнному середовищі”.

Група № 5

У 2014 році Комітет Міністрів Ради Європи у Стразбурзі приймає Рекомендацію, у якій зазначає, що держави-члени зобов’язані забезпечити для всіх права людини та основні свободи, закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини в контексті використання Інтернету.

У Рекомендації Рада Європи представляє Керівництво з прав людини для інтернет-користувачів, де наголошено, що діти й молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в Інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від інтернет-загроз, і повинні бути під особливим захистом від перешкод для їхнього фізичного, психічного й морального благополуччя, зокрема від сексуальної експлуатації та наруги в Інтернеті та інших форм кіберзлочинності.

Група № 6

Форум з управління Інтернетом – це щорічний міжнародний форум для всіх зацікавлених сторін (держава, бізнес, громадські організації, ЗМІ, академічна й технічна спільноти та ін.) для відкритого діалогу та обговорення проблем управління Інтернетом. Форум офіційно був заснований Генеральним Секретарем ООН у липні 2006 року.

На III Форумі з управління Інтернетом у 2008 році (Хайдарабад, Індія), учасники визначили, що принципи розвитку Інтернету повинні забезпечувати онлайнове середовище, яке підтримує права людини. Результати обговорень під час Форуму з управління Інтернетом (2015) було взято до уваги в підготовці Резолюції Ради ООН з прав людини щодо заохочення прав людини в Інтернеті.

В Україні Форум з управління Інтернетом проводять щороку з 2010 року. Тему прав людини в Інтернеті обговорюють з 2012 року.

ВПРАВА „РЕАЛЬНІСТЬ У ВІРТУАЛЬНОСТІ”¹⁹

Короткий опис вправи: учасники знайомляться з правами людини й на власних прикладах відзначають, які права можуть бути реалізовані та порушені в онлайн-овому та офлайн-овому середовищах.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 60 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з правами людини та документами, що їх проголошують;
- розвинути навички визначати ситуації реалізації прав онлайн;
- сформуванати навички визначати ситуації порушень прав людини.

Матеріали:

- копії спрощеної версії „Посібника з прав людини для інтернет-користувачів” (с. 91) для кожного учасника;
- фліпчат або аркуші паперу формату А-1, маркери, папір формату А-4;
- роздавальний матеріал зі статтями ЗДПЛ на окремих маленьких аркушах. Пропонують такі статті: 2, 12, 17, 18, 19, 20, 24, 26.

Хід вправи:

1. Запитайте учасників, що вони знають про права людини. Відповіді фіксуйте на фліпчаті. Через деякий час підведіть підсумок, спираючись на відповіді учасників. Згадайте й коротко презентуйте Загальну декларацію прав людини.

¹⁹ Освіта в сфері прав людини в Інтернеті : метод. посіб. / Мурашкевич О. А., Черних О. О. ; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи "Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні". - Київ : ВАІТЕ, 2015. - 70 с.

2. Запитайте в учасників, чи існують права людини онлайн. Після відповідей підведіть підсумок, спираючись на відповіді учасників та ключові повідомлення у вступі до Заняття 1. Коротко презентуйте „Посібник” (с. 91) або опис з вправи „Права людини онлайн існують?” (с. 29).

3. Попередьте, що зараз ви говоритимете про права людини офлайн та онлайн, а також про ситуації їх порушення.

4. Об’єднайте учасників у кілька малих груп, роздайте аркуші фліпчата та запропонуйте розділити його посередині на чотири рівні частини, щоб вийшло чотири рівні квадрати. У кожному з квадратів групи фіксуватимуть відповіді під час обговорення статті Загальної декларації прав людини.

5. Розкладіть аркуші зі статтями ЗДПЛ зворотнім боком і запропонуйте кожній групі витягти один. Після цього запропонуйте опрацювати статтю, використовуючи також приклади з власного досвіду.

6. Надайте учасникам таку схему для відповідей:

Наведіть приклади, як це право людини реалізовується офлайн	Наведіть приклади, як це право людини реалізовується онлайн
Наведіть приклади порушень цього права людини офлайн	Наведіть приклади порушень цього права людини онлайн

7. Виділіть 20 хвилин на групову роботу та роздайте копії „Посібника” (с. 91) для того, щоб учасники мали цілісне уявлення про документи та спирались на ці матеріали під час обговорення.

8. Запропонуйте групам презентувати результати. Групи одна за одною спочатку презентують перший і другий квадрати.

Після кожної презентації дайте трохи часу для відповідей на питання та коментарів учасників. За необхідності задавайте уточнюючі питання чи коментуйте. Після цього переходьте до наступної групи.

Після того, як усі групи закінчать презентацію прикладів реалізації прав людини онлайн та офлайн, переходьте до презентації прикладів порушень прав людини онлайн та офлайн.

Після закінчення всіх презентацій проведіть загальне обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам працювалось під час цієї вправи?
- Що нового про права людини ви дізналися?
- Чи є різниця в реалізації прав людини офлайн і онлайн?
- Чи порушувались ваші права людини? Де це відбувалось – офлайн чи онлайн? Чому?
- Як можна захиститись, якщо права порушують?
- Що ми можемо зробити для того, щоб права людини не порушувались?

Роздавальний матеріал

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права та всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно відбуватися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою в її суверенітеті.

Стаття 12

Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте й сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Стаття 17

1. Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений його майна.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, совісті й релігії; це право передбачає свободу змінювати власну релігію або переконання та свободу сповідувати власну релігію або переконання як одноосібно, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні й виконанні релігійних і ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право передбачає свободу безперешкодно дотримуватися власних переконань і свободу шукати, одержувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами й незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів та асоціацій.
2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.

Стаття 24

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, зокрема право на розумне обмеження робочого дня й на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 26

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безкоштовною, хоча б початкова й загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна та професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта – однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.
2. Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особи та збільшення поваги до прав людини й основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості й дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами, а також діяльності Організації Об'єднаних Націй щодо підтримки миру.
3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для їхніх малолітніх дітей.

Заняття 2. Звернення по захист та допомогу.

Тема захисту прав людини, що були порушені онлайн, є новою. Тому перед проведенням вправ щодо отримання захисту прав людини чи допомоги під час користування Інтернетом пропонуємо вам ознайомитися з ключовими ідеями та ресурсами.

Де отримати допомогу та захист?

Звернутися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема на адресу електронної пошти: hotline@ombudsman.gov.ua. Можливості такого звернення обговорено в ст. 55 Конституції України.

Звернутися до Департаменту кіберполіції Національної поліції України.. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою Інтернету, можна подати електронне звернення, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті *Департаменту кіберполіції Національної поліції України* <https://cyberpolice.gov.ua> та написати відповідну заяву в найближчий відділ поліції.

Звернутися до суду. У разі, якщо порушено права людини в Інтернеті, за захистом своїх прав можна звернутися до суду. До суду людина може звернутися самостійно, якщо їй виповнилось 14 років, у молодшому віці за захистом прав дитини можуть звернутися до суду батьки чи опікуни.

Звернутися до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звертатися за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини.

Також у випадках, коли права окремої людини порушуються, заяви про такі порушення можна подати безпосередньо до *Управління Верховного комісара ООН з прав людини* за адресою: urgent-action@ohchr.org

Звернутися на національну дитячу „гарячу лінію” щодо захисту прав та інтересів дітей, безпеки дітей в Інтернеті, насильства щодо дітей і з усіх інших питань, пов'язаних з дітьми, можна в організацію „Ла Страда – Україна” за номером 116-111.

Дізнатися відповіді на найпоширеніші питання щодо прав людини в онлайн-овому середовищі, дозволену та заборонену поведінку й контент в Інтернеті, відповідальність за порушення в мережі, механізми захисту порушених прав онлайн Ви можете на сайті проекту „Права людини та Інтернет” за посиланням: http://hr-online.org.ua/ua/faq/zagalni_pitannya

Підготуватися до розмови з Вашою дитиною про статевий розвиток і сексуальність можна на сайті проекту благодійного фонду „Здоров’я жінки та планування сім’ї”:

<http://www.reprohealth.info/uk/for/teenagers/growing/physiology>.

ВПРАВА „ЛЕГАЛЬНО ЧИ НЕЛЕГАЛЬНО?”²⁰

Короткий опис вправи: аналізуючи ситуації, що трапляються в повсякденному житті, учасники навчаються визначати дії, які порушують права людини в Інтернеті.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- презентувати учасникам „Посібник з прав людини для інтернет-користувачів”;
- обговорити дії, що є нелегальними в Інтернеті;
- сформуванати навички аналізу власної поведінки в Інтернеті.

Матеріали:

- ситуації з роздавального матеріалу
- копії спрощених версій „Посібника з прав людини для інтернет-користувачів” (с. 91).

²⁰ Освіта в сфері прав людини в Інтернеті : метод. посіб. / Мурашкевич О. А., Черних О. О. ; Спільна програма Європ. Союзу та Ради Європи "Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні". - Київ : ВАІТЕ, 2015. - 70 с.

Хід вправи:

1. Запитайте в учасників, що вони знають про права людини ? Чи мають люди права в онлайн-просторі під час користування Інтернетом?

2. Коротко презентуйте учасникам „Посібник з прав людини для інтернет-користувачів”, використовуючи таку інформацію:

„Посібник з прав людини для інтернет-користувачів”. Англійська назва посібника – „Guide to Human Rights for Internet Users”. „Гайд” – це книжка про те, які права людини існують в Інтернеті.

Посібник інформує молодь про права людини в Інтернеті, їх можливі обмеження й засоби захисту, якщо права порушуються. Він заснований на міжнародних документах, що регулюють права людини, зокрема, Європейській конвенції з прав людини.

Посібник описує, як права людини можуть бути реалізовані та захищені в таких галузях: доступ і недискримінація; свобода вираження поглядів та інформації; зібрання, об’єднання та участь; приватне життя й захист даних; освіта і грамотність; діти і молодь; правовий захист.

3. Роздайте копії „Посібника” учасникам для користування.

4. Переходьте до дискусійної частини вправи. Об’єднайте учасників у малі групи, роздайте їм усі ситуації та запропонуйте відповісти на питання „Чи легальні ці дії?” щодо кожної ситуації. Запропонуйте для відповіді варіанти „так” або „ні”. Дайте на цю роботу до 15 хвилин.

5. Після цього зачитуйте одну ситуацію та запросіть групи по черзі коротко представити їхні відповіді та аргументи. Після обговорення кожної ситуації надайте дійсну відповідь на неї (всі відповіді містяться наприкінці опису вправи) та переходьте до наступної ситуації.

6. Після того, як завдання буде виконане, проведіть обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Яке враження у вас від цієї вправи? Що нового ви дізналися? Чи користувалися ви „Посібником” під час обговорення?
- Яка ситуація була найскладніша, а яка найлегша? Чому?
- Чи траплялися вам такі ситуації в реальному житті? Що можна зробити для того, щоб вони не повторювались?

Роздавальний матеріал

Ситуація 1.

Хлопець 1 час від часу розміщує відеоролики порнографічного змісту на своїй сторінці в соціальній мережі.

Ситуація 2.

Хлопець 2 розмістив на своїй сторінці в соціальній мережі скріншот листування з однокласником, який ділився з ним його почуттями до дівчини з тієї самої школи.

Ситуація 3.

Хлопець 3 підібрав пароль від скайпу свого знайомого та від його імені листується з іншими людьми.

Ситуація 4.

Дівчина 4 розмістила фотографії зі святкування дворіччя її молодшої сестри. На фото в домі її батьків були зображені її дорослі родичі, молодші брати та сестри. Фотографії „лайкнули” більше 80 друзів.

Матеріал для тренера

Ситуація 1. У ситуації йдеться про судову справу, що мала місце в Україні у 2012 році. Дії обвинуваченого було кваліфіковано як розповсюдження відеопродукції порнографічного характеру, тобто як злочин, передбачений ст. 301 Кримінального кодексу України.

Ситуація 2. У ситуації йдеться на порушення права на приватність, зокрема конфіденційність кореспонденції та можливе розголошення обставин приватного життя іншої особи, що є порушенням ст. 31 і 32 Конституції України. За такі протиправні діяння настає цивільно-правова відповідальність, тобто за зверненням потерпілої сторони рішенням суду може бути призначена компенсація завданої моральної шкоди.

Ситуація 3. У ситуації йдеться про втручання в роботу комп'ютерних систем, що є злочином, за яке передбачена кримінальна відповідальність за ст. 361 Кримінального кодексу України.

Ситуація 4. У ситуації йдеться про порушення права на приватність шляхом поширення інформації про сімейне життя (конфіденційної інформації) без згоди особи. Ст. 32 Конституції України забороняє такі дії, а Закон України „Про захист персональних даних” передбачає судовий захист від незаконного збирання й поширення персональних даних, незалежно від носія та форми зберігання інформації.

Усі ситуації, наведені у вправі, відображають реальні дії і є або кримінальними правопорушеннями (1), або порушеннями прав людини (2 – 4), за які може настати цивільно-правова відповідальність у вигляді відшкодування потерпілій стороні завданої моральної шкоди в розмірі, визначеному судом.

ВПРАВА „РОЗГЛЯНЕМО СПРАВУ”²¹

Короткий опис вправи: учасникам пропонують проаналізувати випадки, пов’язані з порушеннями прав людини в Інтернеті, які розглядали в Європейському суді з прав людини.

Розмір групи: 8 – 24 осіб.

Тривалість: 60 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з діяльністю Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ);
- розглянути приклади реалізації та обмеження прав людини в Інтернеті;
- обговорити механізми захисту прав людини, що були порушені в Інтернеті.

Матеріали:

- Судові справи з роздавального матеріалу, чотири копії;
- копії спрощених версій Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) з розділу „Корисні ресурси” для кожного учасника.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено аналізу чотирьох різних судових справ, які розглядали в Європейському суді з прав людини. Усі ці справи пов’язані з порушеннями прав людини в Інтернеті.

2. Коротко поясніть учасникам, що таке Європейська конвенція з прав людини та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

ЄСПЛ – міжнародний судовий орган у Страсбурзі (Франція), юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи. Україна є членом Ради Європи з 1995 року.

²¹ Освіта в сфері прав людини в Інтернеті : метод. посіб. / Мурашкевич О. А., Черних О. О. ; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи "Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні". - Київ : ВАІТЕ, 2015. - 70 с. (на основі вправи "Розглянемо справу")

ЄСПЛ розглядає лише ті справи, які були попередньо розглянуті всіма національними судами, але від часу після останнього прийнятого рішення пройшло не більше шести місяців.

У ЄСПЛ можна звернутися зі скаргою щодо порушення одного чи кількох прав, зазначених в Європейській конвенції з прав людини, чітко вказавши їх у скарзі. Суд не розглядає скарги щодо порушень якихось інших прав.

Для наочності Ви можете використати офіційні відео українською мовою:

- Європейська конвенція з прав людини
<https://www.youtube.com/watch?v=TC8x63GVV3w;>
- ЄСПЛ
https://www.youtube.com/watch?v=VHL_sgXVHiE&feature=youtu.be.

3. Об'єднайте учасників у чотири малі групи й запропонуйте їм уявити, що вони є суддями Європейського суду з прав людини у Стразбурзі, які мають розглянути чотири справи та винести рішення. Намагайтеся створити ігрову та позитивну атмосферу засідання суду, звертайтеся до учасників „шановне суддівство”, „шановна(ний) суддя”.

4. Попросіть групи розглянути справи одна за одною, відповівши при цьому на два питання. Запишіть питання, щоб їх було видно всім:

- Чи є порушення прав людини в цій справі? Якщо так, то яке саме право було порушено?
- Яким було рішення Європейського суду з прав людини, на вашу думку?

Підкажіть учасникам, що під час аналізу справ вони можуть користуватися ЄКПЛ, які вони отримали.

5. Поясніть групам, що в них є 20 хвилин для обговорення й відповідей. Їм слід підготувати аргументи, чому вони обрали саме ці відповіді.

6. Після 20 хвилин почніть обговорювати справи одна за одною. Зачитуйте справу та пропонуйте кожній групі представляти відповіді. Після цього групи мають презентувати їхні аргументи, чому саме таку відповідь було обрано.

7. Якщо зав'язується дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення.

8. Після дискусій скажіть учасникам про дійсні рішення, прийняті Судом (подані в самому кінці опису вправи), та переходьте до обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- Щодо яких справ було найскладніше прийняти рішення? Чому?
- Чи згодні ви з дійсними рішеннями Суду?
- Що нового ви дізнались із Європейської конвенції прав людини?
- Чи були ви свідками порушень прав людини в Інтернеті? Які права порушують найчастіше, на вашу думку? Чому саме ці?
- Чи знаєте Ви як ще можна захистити права людини, якщо вони були порушені в Інтернеті?

Роздавальний матеріал

Справа 1. „Молодіжна ініціатива за права людини” проти Сербії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає сербська недержавна організація „Молодіжна ініціатива”. Вона оскаржує те, що Сербське Агентство з Розслідувань відмовило їй надати інформацію, яку вона офіційно запитувала. „Молодіжна ініціатива” звернулась із запитом на отримання інформації про те, скільки людей були об’єктами електронного спостереження в країні в 2005 році. Відмова в наданні цієї інформації не дала змогу „Молодіжній ініціативі” здійснювати її діяльність з громадського контролю за державними структурами.

Питання:

- Чи є порушення прав людини в цій справі? Якщо так, то яке саме право було порушено?
- Яким було рішення Європейського суду з прав людини, на вашу думку?

Справа 2. Копланд проти Великобританії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає міс Копланд, яка оскаржує рішення судів Великобританії про те, що спостереження за її телефонними розмовами, емейлом та користування Інтернетом було правомірним. Вона була прийнята на роботу в державний навчальний заклад типу „коледж”. Її посада була – персональний асистент директора. З кінця 1995 року вона також щоденно співпрацювала із заступником директора коледжу. За її телефонними розмовами, емейлом та користуванням Інтернетом спостерігали за наказом заступника директора. Її скаргам до національних судів було відмовлено, оскільки суди визнали спостереження правомірним.

Питання:

- Чи є порушення прав людини в цій справі? Якщо так, то яке саме право було порушено?
- Яким було рішення Європейського суду з прав людини, на вашу думку?

Справа 3. Віллем проти Франції

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Франції містер Віллем, колишній мер міста Секлін. Він скаржиться на те, що його засудженням і штрафом у 1000 євро у Франції було порушено його право на свободу вираження поглядів. Обіймаючи посаду мера, він проголосив, що має намір закликати до бойкоту ізраїльських товарів на підпорядкованій йому території міста. Заяву було зроблено зокрема й на сторінці сайту міста. Він зазначив, що таким рішенням виражає протест проти анти-палестинської політики Ізраїльського уряду. Через деякий час його притягнули до національного суду та оштрафували за прояви дискримінації.

Питання:

- Чи є порушення прав людини в цій справі? Якщо так, то яке саме право було порушено?
- Яким було рішення Європейського суду з прав людини, на вашу думку?

Справа 4. К.У. проти Фінляндії

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Фінляндії К.У. Невідома особа розмістила рекламну інформацію на сайті знайомств від імені К.У. без його відома. На той час, коли її було розміщено, К.У. було 12 років. У рекламі зазначили його вік, рік народження й детально описали зовнішність. Крім того, було посилання на інтернет-сторінку К.У., де містився точний, за винятком однієї цифри, номер його телефону й фото. У рекламі йшлося, що він шукає інтимних стосунків з хлопцем його віку або старшим. Батько К.У. попросив поліцію ідентифікувати особу, яка розмістила рекламу, щоб притягнути до відповідальності. Провайдер послуг відмовив у наданні такої інформації, через обов'язок зберігати анонімність у телекомунікаціях, як це передбачено фінськими законами.

Питання:

- Чи є порушення прав людини в цій справі? Якщо так, то яке саме право було порушено?
- Яким було рішення Європейського суду з прав людини, на вашу думку?

Матеріал для тренера

Рішення Суду, справа 1

Суд визначив, що в ситуації **порушено ст. 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)**. Небажання Агентства надавати інформацію було довільним і не відповідає національному законодавству. Виходячи зі **ст. 46 (обов'язкова сила рішень у рамках Конвенції та їх виконання)**, Суд прийняв рішення зобов'язати Сербське Агентство з Розслідувань надати громадській організації „Молодіжна ініціатива” ту інформацію, яку вона запитувала – кількість людей, що стали об'єктом електронного спостереження у 2005 році.

Рішення Суду, справа 2

Відповідно до рішення уряду Великобританії спостереження за телефонними розмовами, емейлом та користуванням Інтернетом особи здійснювали з метою встановлення, чи не зловживала вона каналами зв'язку в особистих цілях за рахунок коледжу. Однак, Суд постановив що в цьому випадку було порушено **ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя та кореспонденцію)**. Це була перша ситуація в Європейському Суді, у якій визнали, що телефонні дзвінки в службових закладах також необхідно розглядати як такі, що підпадають під поняття „приватне життя” та „кореспонденція”. Логічно слідувало, що емейли, які посилають з робочого місця, мають бути захищені так само, як і приватне користування Інтернетом.

Рішення Суду, справа 3

Суд вирішив, що в ситуації не було порушення **ст. 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)**. Обґрунтування та вирок, які застосовували французькі суди, були виправданими та відповідали ст. 10. Крім того, штраф, накладений на підсудного був відповідним і доцільним.

Рішення Суду, справа 4

Суд постановив, що в цьому випадку було порушено **ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя)**. Він зазначив, що розміщення рекламної інформації було кримінальним актом, який зробив неповнолітнього об'єктом домагань з боку педофілів.

Законодавцям слід забезпечити розробку актів, які б ураховували право на приватність в Інтернеті, але разом з тим попереджали кримінальну поведінку й порушення прав інших осіб, зокрема, дітей.

Заняття 3. Електронна участь.

Тема участі дітей у прийнятті рішень не є новою, але вона може по-новому розкриватися в контексті Інтернету й поширення цифрових технологій.

Відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, *держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділено належну увагу згідно з її віком і зрілістю.*

Відповідно до ст. 9 Закону України „Про охорону дитинства”, діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та їх посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення.

ВПРАВА „УЧАСТЬ ОНЛАЙН – ЗМІНИ ОФЛАЙН”

Короткий опис: під час групової роботи учасники знайомляться з надихаючими історіями використання онлайн-інструментів дітьми в різних містах і країнах для участі у прийнятті рішень, що їх стосуються.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з надихаючими історіями використання онлайн-інструментів дітьми в різних містах і країнах для участі у прийнятті рішень, що їх стосуються;
- розробити план дій щодо застосування ідей та інструментів, запропонованих в історіях успіху для вирішення проблем, які турбують учасників.

Матеріали:

- картки із завданнями (роздавальний матеріал);
- екран, проектор, ноутбук (за можливістю, для демонстрації ресурсів).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з історіями використання онлайн-інструментів дітьми в різних містах і країнах для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються.

2. Зазначте, що відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються, причому поглядам дитини приділено належну увагу відповідно до її віку та зрілості.

3. Об'єднайте учасників у чотири малі групи й дайте їм картки з описом історій. Запропонуйте їм ознайомитись з історіями та підготувати презентацію змісту історії у вигляді сценки (до трьох хвилин), у якій ролі мають бути в кожного учасника. Дайте учасникам десять хвилин для підготовки сценки.

4. Після цього запропонуйте групам показати сценки одна за одною. За наявності екрана, проектора та ноутбука після сценки включіть сайт, про який ідеться, на екран. Якщо включити сайт до чи під час виступу групи, це може відволікти увагу інших учасників. Зверніть увагу, що матеріали в картках українською мовою, але сайти здебільшого англійською.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- Що було найскладніше під час вправи? Чому?
- Чи згодні ви, що розроблені авторами проектів та ініціатив онлайн-інструменти дозволять їм вирішити завдання, які перед ними стоять?
- Що б ви, можливо, зробили по-іншому або які онлайн-інструменти додали в ці презентовані проекти?
- Які ідеї з цих історій чи онлайн-інструменти і як можна використати для вирішення проблем, що вам цікаві?

Роздавальний матеріал

Разом для поваги

У вересні-листопаді 2017 року 15 молодих учасників програми ЄС „Кращий Інтернет для дітей” (Брюссель, Бельгія) з різних країн віднайшли низку недоліків у програмах підвищення обізнаності у сфері безпеки в Інтернеті серед державних та приватних організацій. Учасники молодіжних заходів відзначили, що більшість із цих кампаній мають лише відлуння, а не реальний вплив, тому що цим програмам бракує ідеї справжньої історії. Реальні історії могли б дійсно охопити молодь, батьків, педагогів та опікунів та впливати на них. У результаті молоді учасники почали працювати разом над першою рівний\а-рівною\ній кампанією, що спрямована на створення онлайн-світу, вільного від знущань, расизму та нетерпимості у відповідності до принципів програми „Кращий Інтернет для дітей” (the Better Internet for Kids (BIK)). Кампанія розпочалась під час Форуму безпечного Інтернету 23 листопада 2017 року в Брюсселі і триватиме до Дня безпечного Інтернету – 6 лютого 2018 року.

Хетшег кампанії, яку реалізують молоді люди у соціальних мережах - #togetherforrespect.

Сайт молодих учасників програми „Кращий Інтернет для дітей” та більше інформації про запропоновані ними онлайн- та офлайн- кампанії: <https://www.betterinternetforkids.eu/web/youth/about>²²

„Прощайте, пластикові пакети” на Балі

Мелаті та Ізабель Війссен обрали своєю місією зупинити використання пластикових пакетів, від яких задихається прекрасний острів Балі. Соціальна ініціатива дітей „Прощайте, пластикові пакети”, започаткована у 2013 році, передбачала підписання петиції від одного мільйона людей, очищення пляжів, переконання губернатора взяти на себе зобов’язання звільнити Балі від пластику до 2018 року. „Ніколи не дозволяй нікому казати тобі, що ти занадто молодий або ти не зрозумієш”, – говорить Ізабель іншим активістам, які прагнуть змінити світ. Для поширення своїх ідей вони використовують, крім офлайн-заходів, офіційний сайт, сторінку у Фейсбуці „Прощайте, пластикові пакети”(„Bye Bye Plastic Bags”), онлайн-газету, де вони не лише закликають очистити Балі, а й діляться історіями успіху відмови від використання пластикових пакетів в інших країнах. Сьогодні це вже міжнародний рух натхнення, розширення можливостей молоді та відмови від пластику. Сайт: www.byebyeplasticbags.org

²² Цю інформацію додано після схвалення даного Керівництва для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Діти-герої

У березні 2008 року дев'ятирічна Мері Маргарет О'Ніл попросила свого тата створити її веб-сайт для допомоги тваринам. Після того, як він погодився відкрити його, щоб допомогти людям і навколишньому середовищу, народився сайт „Діти-герої”. Те, що розпочалося як проект батька-дочки, швидко перетворилося на щось набагато більше, ніж очікували засновники. Сьогодні місія „Діти-Герої” – це розширення можливостей дітей з усіх культур задля того, щоб вони стали агентами соціальних змін.

На сайті представлено історії дітей з усього світу, які створюють кращу планету для всіх нас. „Ми вважаємо, що діти є героями, і кожен має силу змінити світ!” – зазначають автори проекту. На сайті розміщено понад 500 історій дітей з 19 країн, які займаються бурінням свердловин в Африці, годуванням та одягом сиріт в Індії, а також відстоюють власні права. А поки ви читали цей текст, напевно, таких історій стало ще більше. Для того, щоб номінувати дитину, необхідно заповнити разом з батьками (чи опікунами) онлайн-форму. Також зараз уже доступна можливість для номінації школи.

Сайт: www.kidsareheroes.org

Тинерджайзер

Тинерджайзер („Teenergizer”) – це молодіжний проект, онлайн-платформа, команда творчих підлітків, які хочуть змінити цей світ на краще. Благодійна організація „Союз підлітків і молоді „Teenergizer”, створена підлітками для підлітків. Маленький „Teenergizer” живе в Україні, а великий – в усьому регіоні Східної Європи та Центральної Азії. Разом вони створюють світ, де кожен підліток може реалізувати себе та власний потенціал. Світ, вільний від дискримінації в усіх сферах, зокрема й ВІЛ. Світ, де права підлітків і молоді не потрібно захищати, оскільки їх повністю поважають.

На сайті розміщено багато цікавих статей про новини, цікаві стажування та обміни. Також тут можна проконсультуватись в психолога, юриста чи однолітків.

Сайт: <http://teenergizer.org>

ВПРАВА „МОЯ ДУМКА ВАЖЛИВА”

Короткий опис: під час групової роботи учасники обговорюють можливості використання онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються, на рівні навчального закладу, населеного пункту, області, країни, світу.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з онлайн-інструментами участі в прийнятті рішень, що їх стосуються;
- розробити приклади використання онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень, що стосуються підлітків.

Матеріали:

- картки із завданнями (роздавальний матеріал);
- фліпчат/дошка або аркуші паперу формату А3, маркери.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено використанню онлайн-інструментів участі в прийнятті рішень, що їх стосуються, на рівні навчального закладу, населеного пункту, області, країни, світу.

2. Зазначте, що відповідно до ст. 9 Закону України „Про охорону дитинства” діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації й посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями щодо їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації їхніх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення.

3. Об'єднайте учасників у сім малих групах і дайте їм картки з ролями та запитаннями. Запросить їх ознайомитись із картками та обрати з варіантів один онлайнний інструмент, який вони детально розроблятимуть. Зазначте, що головне правило гри полягає в тому, що різні групи не можуть розробляти той самий онлайнний інструмент. Дайте учасникам п'ять хвилин для вільного спілкування й досягнення домовленості про те, хто який онлайнний інструмент обирає для виконання завдання й детальної розробки.

4. Дайте групам можливість розробити онлайнний інструмент протягом 20 хв.

5. Після цих 20 хвилин почніть презентації розроблених онлайнних інструментів один за одним. Якщо зав'язується дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення.

6. Переходьте до загального обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- Що було найскладніше під час вправи? Чому?
- Чи згодні ви, що розроблений вами онлайнний інструмент дозволить вирішити завдання, яке перед вами стояло?
- Які із розроблених вами онлайнних інструментів можна використати у вашому житті?

Роздавальний матеріал

Адміністрація навчального закладу

Ви складаєте план на навчальний рік.

Запитання

Як урахувати в плані заходів інтереси всіх учнів вашого навчального закладу?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про інтереси всіх учнів вашого навчального закладу?

Учні/студенти

Ви помітили, що є деякі проблеми з архітектурною доступністю приміщень навчального закладу для учнів/студентів з інвалідністю.

Запитання

Як та кому запропонувати змінити ваш навчальний заклад для того, щоб він був доступний для учнів/студентів з інвалідністю?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб зробити ваш навчальний заклад більш доступним для учнів/студентів з інвалідністю?

Учніське/студентське самоврядування

Ви маєте пропозицію від громадської організації на фінансову підтримку будь-якого заходу для учнів/студентів вашого навчального закладу. Головна умова – усі учні/студенти самі мають визначити, на що буде витрачено кошти.

Запитання

Як дізнатися в усіх учнів Вашого навчального закладу їхню думку про те, на що має бути витрачено кошти?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися думку всіх учнів/студентів про те, на що має бути витрачено кошти

Інтернет-провайдер

Ви хочете покращити роботу у сфері надання доступу до Інтернету для ваших користувачів у дусі поваги прав людини в Інтернеті, зокрема прав дитини.

Запитання

Як дізнатися думку ваших користувачів – дітей і молоді – про те, що варто змінити у вашій роботі?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися думку ваших користувачів – дітей і молоді про те, що варто змінити у вашій роботі?

ЗМІ та громадське суспільство

Ви, громадські активісти-блогери, стали іноді помічати випадки, коли дорослі жорстоко поводяться з дітьми, можуть навіть вдарити. У вас виникла ідея поширити інформацію для дітей про гарячі лінії, де можна отримати допомогу в таких випадках.

Запитання

Як поширити інформацію для дітей так, щоб вона була їм зрозумілою?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб поширити інформацію для дітей про гарячі лінії, де можна отримати допомогу у випадках різних видів насильства?

Місцева влада

Ви разом з громадськими організаціями плануєте заходи для дітей і молоді під час канікул.

Запитання

Як дізнатися, що може бути цікавим дітям і молоді?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про інтереси дітей і молоді та їхні побажання щодо заходів під час канікул?

Кіберполіція

Ви плануєте розмістити на вашому офіційному сайті інформацію для дітей і молоді, як та куди звертатись, якщо став жертвою злочинців у мережі Інтернет.

Запитання

Як дізнатися, яка інформація буде корисною та зрозумілою саме дітям і молоді?

Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про те, яка інформація буде корисною та зрозумілою саме дітям і молоді?

Варіанти онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень:

- електронне повідомлення на адресу електронної пошти до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена) – hotline@ombudsman.gov.ua
- онлайн-опитування (google форма, опитування в соціальній мережі);
- тематична група у соціальній мережі;
- форум на офіційному веб-сайті;
- стаття/інтерв'ю онлайн;
- електронне повідомлення на адресу електронної пошти;
- онлайн-голосування;
- ваш варіант (але пам'ятайте, що він не може повторюватися з інструментами, що пропонують інші групи).

Заняття 4. Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями

Тема збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями є надзвичайно актуальною. Під час дискусій і роботи в малих групах підлітки розробляють умови та щоденні правила збереження психічного, фізичного й соціального видів здоров'я під час тривалого користування Інтернетом.

Деякі підлітки під час апробації вправ для цього заняття говорили: „Ми звикли говорити те, що від нас очікують, і це ніяк не пов'язано з тим, що ми цього дотримуємось в житті”. Тому необхідно під час обговорення в дружній манері додатково приділяти увагу тому, що визначених ними правил вони мають самі дотримуватись у подальшому.

ВПРАВА „ЗДОРОВ'Я ОНЛАЙН?”

Короткий опис: під час групової роботи учасники обговорюють інтернет-загрози та розробляють топ-5 порад для збереження власного здоров'я під час користування цифровими пристроями.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин для учнів / 90 хвилин для студентів.

Завдання:

- ознайомити учасників з правилами поведінки в Інтернеті;
- обговорити загрози в Інтернеті, які можуть завдати шкоду здоров'ю;
- визначити шляхи попередження негативного впливу Інтернету на рівні учасників.

Матеріали: фліпчат/дошка або аркуші паперу формату А1, маркери, папір формату А-4.

Хід вправи

1. Повідомте учасників про те, що під час вправи ви обговорите загрози в Інтернеті, які можуть завдати шкоду здоров'ю, та можливі шляхи убезпечити себе від негативного впливу в Інтернеті.

Зробіть вступне слово про Інтернет, його можливий позитивний і негативний вплив. Зауважте, що з початку нашої ери для подвоєння знань було потрібно 1750 років, друге подвоєння відбулося в 1900 році, а третє – у 1950. Сьогодні світовий обсяг даних збільшується більш ніж удвічі кожні два роки. Інтернет дає величезні можливості: спілкування, бібліотеки, музика, кіно, але разом з тим містить загрози, які можуть мати негативні наслідки для здоров'я.

2. Опитування

Проведіть усне опитування учасників щодо того, що вони роблять в Інтернеті.

Запропонуйте учасникам називати види діяльності, відповіді записуйте на дошці/ватмані та просіть піднімати руки інших учасників, хто робить те саме в Інтернеті. Кількість відповідей зазначайте навпроти виду діяльності. Після опитування наголосіть на різноманітності діяльності кожної людини в Інтернеті та важливості урахування всіх цих видів діяльності під час оцінки впливів на здоров'я користування Інтернетом та цифровими пристроями.

3. Мозковий штурм „Загрози”

Проведіть мозковий штурм і попросіть учасників назвати ті загрози в Інтернеті, які, як вони вважають, можуть нашкодити їхньому здоров'ю. Відповіді фіксуйте на фліпчаті.

Після цього запропонуйте учасникам об'єднати загрози в групи за якимось принципом. Як приклад, загрози можуть нашкодити: фізичному благополуччю (зміна постави, погіршення зору, насильство, переслідування, зґвалтування тощо), психічному благополуччю (порнографія, мова ворожнечі), соціальному благополуччю (інтернет-залежність, агресія) тощо.

Може вийти так, що учасники сформують і назвуть нові групи чи класифікацію. Після цього об'єднайте учасників в три – чотири групи відповідно до створеної ними класифікації.

4. Робота в групах „ТОП-5 порад, як зберегти своє здоров'я”.

Кожній мікрогрупі необхідно створити ТОП-5 порад, зазначивши власні конкретні дії для того, щоб загрози в Інтернеті певної групи з визначеної ними класифікації не завдали шкоду здоров'ю.

Наприклад, перша група розглядає протидію загрозам фізичному благополуччю, друга – психічному, третя – соціальному та ін.

Важливо, щоб дії були максимально реалістичними й учасники хотіли та могли їх здійснювати самостійно.

Після групової роботи переходьте до презентації напрацювань. Представники груп по черзі у вільній формі презентують їхні напрацювання. Педагог і учасники можуть ставити питання для уточнення й ефективного обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Що нового ви дізналися про загрози в Інтернеті?
- Що було найважче під час вправи – визначити загрози в Інтернеті чи розробляти шляхи збереження власного здоров'я?
- Які з запропонованих вами протидій загрозам можна застосувати вже зараз? Що готові зробити особисто ви?

Підсумок

Разом з учасниками пригадайте послідовно все, про що говорилось під час заняття. Підведіть підсумок і запропонуйте всім учасникам по колу продовжити фразу „Тепер я буду...”.

ВПРАВА „ВПЛИВ, ПРО ЯКИЙ Я ЗНАЮ”

Короткий опис: під час групової роботи учасники обговорюють впливи користування цифровими пристроями та Інтернетом на здоров'я.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників із впливами користування цифровими пристроями та Інтернетом на здоров'я;
- обговорити досвід негативного впливу користування цифровими пристроями та Інтернетом на власне здоров'я;
- визначити шляхи попередження негативних впливів Інтернету на здоров'я.

Матеріали: картки з твердженнями (роздавальний матеріал) за кількістю мікрогруп.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено аналізу впливу користування цифровими пристроями та Інтернетом на власне здоров'я.

2. Коротко поясніть учасникам, що таке здоров'я.

Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів²³.

3. Об'єднайте учасників у п'ять малих груп і дайте їм твердження на картках. Кожна група отримує всі твердження.

4. Попросіть групи розглянути всі твердження та визначити, які з них міфи, а які реальність.

²³ Устав Всемирной организации здравоохранения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf?ua=1>.

5. Поясніть групам, що в них є десять хвилин для обговорення й відповідей. Учасники можуть підготувати приклади для обґрунтування їхнього вибору.

6. Після десяти хвилин почніть обговорювати твердження один за одним. Ви зачитуєте твердження, а групи піднімають руки по черзі: спочатку, якщо вважають, що це міф, потім – якщо реальність. Після цього запропонуйте групам презентувати їхні приклади, чому саме таку відповідь було обрано. Якщо зав'язується дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення. Після дискусій скажіть учасникам, що всі твердження – це реальність, яку так чи так підтверджують у своїх дослідженнях вітчизняні й зарубіжні вчені.

7. Після цього запропонуйте групам обрати по одному реальному твердженню, обговорити протягом трьох – п'яти хвилин і запропонувати дії, які можуть послабити цей негативний вплив користування цифровими пристроями та Інтернетом на власне здоров'я.

8. Після цього переходьте до загального обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- Щодо яких тверджень було найскладніше обрати відповіді? Чому?
- Чи згодні ви із запропонованими діями?
- Що може вам завадити втілити ці дії в реальність?
- Що тепер, можливо, ви робитимете по-іншому, користуючись Інтернетом і цифровими пристроями?

Роздавальний матеріал

МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

- Робота на комп'ютері чи користування мобільними пристроями можуть спричинити появу висипів/вугрів на шкірі обличчя.²⁴
- Тими, хто знущається з підлітків в Інтернеті, найчастіше є такі самі підлітки.²⁵
- Кіберхондрія передбачає необгрунтовані хвилювання за власний стан здоров'я через занадто часте й надмірне використання Інтернету для пошуку інформації про хвороби, схильність самостійно ставити серйозні діагнози.²⁶
- „Блакитне світло” екрану пригнічує секрецію гормону мелатоніну (відомого як „гормон сну”), тому людина гірше засинає.²⁷
- Світ екрану збільшує кількість гормону греліну, що примушує людину відчувати голод.²⁸
- Інтернет і цифрові пристрої сам по собі нейтральні. Добре чи погано вони впливають на людину, залежить від самої людини.²⁹
- Під час користування цифровим пристроєм людина забуває моргати й робить це в десять разів рідше, ніж зазвичай.³⁰
- Перегляд порнографії викликає залежність, збільшується кількість випадків сексуальних домагань внаслідок перегляду порнографії онлайн.³¹
- У середньому 12 селфі робить молода людина перед тим, як опублікувати селфі онлайн³²

²⁴ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4062107/>

²⁵ http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/ISTTF_Final_Report.pdf

²⁶ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1738194/>

²⁷

<https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0ahUKEwjA1oDDrOvXAhUllewKHSxbDioQFghwMAk&url=ht tp%3A%2F%2Fjournals.dut.edu.ua%2Findex.php%2Fdataprotect%2Farticle%2Fdownload%2F950%2F892&usg=AOvVaw2CHMEsLTVcbBV7Yc6iX h45>

²⁸ <http://newsroom.ucla.edu/stories/digital-technology-can-harm-your-health>

²⁹ <http://article.sapub.org/10.5923.j.mm.20170701.05.html>

³⁰ <http://www.womenshealthmag.com/health/how-to-prevent-dry-eyes>

³¹ Brown J. D., L'Engle K. L. X-rated: Sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media. *Communication Research*. 2009. 36. 129-151.

³² <https://www.saferinternet.org.uk/safer-internet-day/2017/power-of-image-report>

Комунікаційний компонент

Робота з педагогами

***Важливо не звинувачувати дітей у зустрічі з інтернет-ризиками,
а визнавати їхню участь у дослідженнях що їх стосуються,
ураховувати їхній голос і досвід під час розробки програм³³***

С. Лівінгстон, М. Булгер

Робота з педагогами навчального закладу має бути побудована на тих самих принципах, що й робота з дітьми (с. 13). Викликом для педагогів може стати розуміння того, що Інтернет є важливою й невід'ємною частиною життя сучасної дитини, простором реалізації більшості фундаментальних прав дитини. Це може бути пов'язано з тим, що з педагоги не завжди мають такий досвід користування Інтернетом і цифровими пристроями, як діти.

Запропоновані заходи комунікаційного компонента для педагогів можуть стати позитивною можливістю для розвитку власних компетенції безпечної поведінки в Інтернеті та вдосконалення роботи з учнями.

Ураховуючи новизну деяких тем з безпеки дітей в Інтернеті, зокрема теми прав людини онлайн та механізмів захисту, усі вправи, запропоновані для учнів в освітньому компоненті, можуть бути використані і для педагогів (с. 26).

Також пропонуємо конспекти заходів і кілька вправ, які можуть бути проведені з педагогами в межах соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті.

- Під час презентації результатів дослідження наголосіть, що ці результати не є формальним оцінюванням, а лише дають можливість зрозуміти, у яких напрямках слід працювати для формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

³³ Livingstone S. A global research agenda for children's rights in the digital age [Електронний ресурс] / Livingstone S., Bulger M. // Journal of Children and Media. – 2014. – Режим доступу : <http://www.lse.ac.uk/media@lse/WhosWho/AcademicStaff/SoniaLivingstone/pdf/Livingstone-&-Bulger-JOCAM-A-global-research-agenda-for-childrens-rights-in-the-digital-age.pdf>

**Таблиця самооцінки соціального педагога щодо
базових компетенцій безпечної поведінки в Інтернеті**

<p align="center">Базова компетенція безпечної поведінки в Інтернеті</p>	<p align="center">Оцініть себе за шкалою від 1 до 5: 1 – я не компетентна(ий) 5 – я компетентна(ий)</p>	<p align="center">Що мені необхідно розвинути? Чому навчитись?</p>	<p align="center">Коли я планую це робити?</p>
<p align="center"> Розуміння застосування поняття «прав людини онлайн»</p>			
<p align="center"> Електронна участь</p>			
<p align="center"> Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями</p>			
<p align="center"> Звернення по допомогу та захист</p>			

Перша зустріч з педагогами в межах технології

Короткий опис: презентація педагогам результатів діагностики безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, змісту й термінів реалізації технології соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті для педагогів.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: від 5 до 20 хвилин (залежно від наявного часу).

Матеріали: екран, проектор, ноутбук (для наочності, за наявності).

Хід презентації:

1. Презентація результатів щодо загального досвіду користування Інтернетом – відповіді підлітків на питання 1 – 9 анкети (с. 25). За наявності технічного обладнання чи можливості роздрукувати інформаційні матеріали для наочності можна підготувати діаграми.

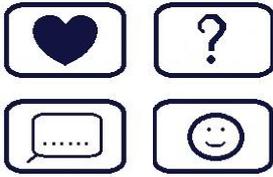
2. Презентація компетенцій безпечної поведінки в Інтернеті (с. 10) та результатів щодо розвитку ключових компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті – відповіді підлітків на питання 10 – 21 анкети. За наявності технічного обладнання чи можливості роздрукувати інформаційні матеріали для наочності можна підготувати діаграму.

3. Презентація структури, змісту й термінів реалізації технології соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті для педагогів. За наявності технічного обладнання чи можливості роздрукувати інформаційні матеріали для наочності можна підготувати схему (с. 17)

4. Презентація ідей для батьків щодо формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті (с. 76).

ВПРАВА „ЩО НАЙЕФЕКТИВНІШЕ?”

Короткий опис: під час групової роботи учасники обговорюють принципи соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ознайомити учасників з принципами соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті;
- обговорити досвід щодо успішних і менш успішних заходів з формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті;
- визначити шляхи змін у роботі з формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

Матеріали: набори карток з дев'яти принципів за кількістю груп (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено обговоренню принципів соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті. Коротко поясніть учасникам, що ви розумієте під поняттям „безпечна поведінка в Інтернеті”.

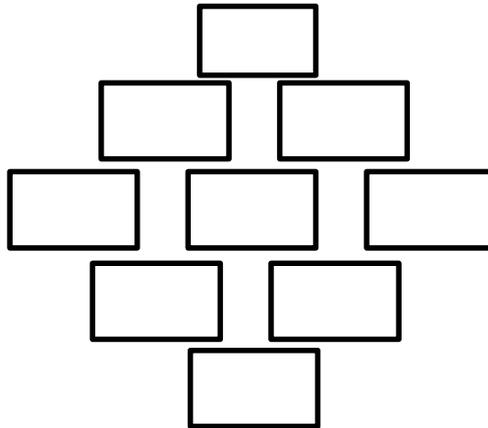
Безпечна поведінка в Інтернеті – сукупність дій особистості під час користування Інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків фізичному, психічному, соціальному благополуччю і (або) майну як самої людини, так і інших.

2. Об'єднайте учасників у малі групи (по три – чотири людини в групі) і дайте їм набір карток з дев'ятьма принципами формування безпечної поведінки в Інтернеті.

3. Кожна група отримує один набір карток і методом діаманту має впорядкувати принципи за шкалою від найефективнішого до найменш ефективного принципу.

4. Картки повинні бути розташовані як на рисунку:

Згідно з такою схемою вгорі має бути найефективніший, на думку учасників, принцип, знизу – найменш ефективний.

5. Поясніть групам, що у них є 15 хвилин для обговорення та створення діаманту принципів від найефективнішого до найменш ефективного. Учасники можуть підготувати приклади для обґрунтування їхнього вибору.

6. Після 15 хвилин почніть обговорювати принципи з найменш ефективного. Запропонуйте групам одна за одною назвати принцип, який вони визначили як найменш ефективний, та пояснити, чому вони так вирішили. Після цього групи мають презентувати принцип, який вони визначили як найефективніший, і пояснити, чому вони так вирішили. Якщо у вас достатньо часу, учасники можуть представити й інші принципи.

7. Після цього запросить учасників перевернути їхній „діамант принципів” і спитайте: „У якій ситуації може статися так, що принцип, який ви визначили як найменш ефективний, стане найефективнішим?”. Дайте можливість висловитися кожній групі.

8. Після цього переходьте до загального обговорення.

Орієнтовні питання для обговорення:

- Як ви почуваетесь після роботи над створенням ваших „діамантів принципів”?
- Що було для вас новим у запропонованих принципах формування безпечної поведінки в Інтернеті?
- З якими принципами ви незгодні й чому?
- Що було найважче обрати – найефективніший принцип чи найменш ефективний? Чому?
- Що ви відчували, коли вам запропонували перевернути діамант і визначити ситуацію, коли принцип, який ви спочатку визначили як найменш ефективний, стане найефективнішим?
- Що тепер ви, можливо, робитимете по-іншому під час заходів з безпечної поведінки підлітків в Інтернеті?

Роздавальний матеріал

Визнання Інтернету як значущого чинника соціалізації передбачає розуміння його як важливої та невід’ємної частини життя дитини, простору реалізації більшості фундаментальних прав дитини.

Розуміння поняття „права людини онлайн” передбачає обізнаність з новітніми змінами в міжнародному й національному законодавстві щодо укріплення поняття права людини в цифрову епоху та механізмів їх захисту.

Наукова обґрунтованість передбачає врахування на етапі планування діяльності результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних учених щодо ефективності тих чи тих програм, розповсюдженості тих чи тих загроз, дієвих форм і методів.

Систематична оцінка впроваджуваних програм з формування завдань, безпечної поведінки в Інтернеті передбачає змістовний аналіз мети, завдань, змісту, форм і методів, їхньої ефективності, відповідності потребам дітей і стану розвитку Інтернету.

Участь дітей у розробці та втіленні програм, що їх стосуються. Ураховуючи те, що участь дітей є одним з основних прав, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, найактуальнішою є робота педагога зі сприяння обговоренню, опитуванню, анкетуванню, дебатів, під час яких підлітки можуть вільно висловити їхні думки щодо необхідних заходів з формування безпечної поведінки в Інтернеті та їхнього змісту.

Скоординована взаємодія з батьками й педагогами передбачає роботу з підвищення їхньої обізнаності з питань загроз, механізмів захисту й можливостей Інтернету, ознайомлення з можливостями надання підтримки та захисту підліткам, якщо вони стали жертвою чиїхось дій в Інтернеті, або попередження їхньої небезпечної поведінки.

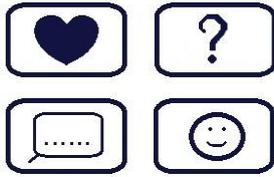
Позитивна атмосфера передбачає створення позитивного емоційного фону спілкування в такій роботі, надання стимулів, створення ситуацій успіху. Соціальному педагогові в роботі необхідно відійти від ідей залякування та використання чорних кольорів, зображень „павутиння”, шахраїв у масках тощо, що лякають, а зосередитися на обговоренні безпосереднього зв'язку теми зі щоденним досвідом користуванням Інтернетом підлітком.

Доступність інформації передбачає подання матеріалу з урахуванням можливостей та особливостей сприйняття цільової групи. Інформація не повинна бути насичена термінами, теоретичними та статистичними відомостями, мова викладання має бути зрозумілою для дітей. Це може бути реалізовано через розробку інформаційних матеріалів самими підлітками або разом з підлітками.

Урахування того, що дитина, використовуючи Інтернет, може стати навмисно або ненавмисно як жертвою або спостерігачем, так і джерелом небезпеки для інших. Формування розуміння того, що власна поведінка дітей в Інтернеті може завдати шкоди іншим і становити небезпеку для них, має бути в основі програм з формування безпечної поведінки в Інтернеті.

3

**Анкета зворотного зв'язку
освітнього заходу
формування безпечної поведінки
підлітків в Інтернеті**

- 1. Оцініть, будь ласка, Вашу задоволеність від занять за шкалою від 1 до 10 (де 10 є вищим рівнем задоволеності).**
- 2. Оцініть, будь ласка, корисність занять для Вашої повсякденної роботи з дітьми та батьками за шкалою від 1 до 10 (де 10 є вищим рівнем задоволеності)**
- 3. Зазначте теми або інформаційні повідомлення, які є для Вашої роботи найкориснішими**
- 4. Що з обговореного під час занять Ви втілюватимете не лише в професійній діяльності, а й в особистому житті?**
- 5. Ваші зауваження/побажання/пропозиції щодо методики викладання, змісту, наочності тощо**

Дякую Вам за відкритість і зацікавленість темою!

Робота з батьками

Поінформовані батьки та вчителі, які можуть надавати підтримку дітям, є найефективнішим засобом захисту.

Результати дослідження ЮНІСЕФ „Global safety online”³⁴

Робота з батьками підлітків має бути побудована на тих самих принципах, що й робота з дітьми й педагогами (с. 13). Викликом для батьків може стати розуміння того, що Інтернет – це важлива та невід’ємна частина життя сучасної дитини, простір реалізації більшості її фундаментальних прав.

Заходи комунікаційного компонента для батьків можуть стати позитивною можливістю для розвитку власних компетенції безпечної поведінки в Інтернеті та вдосконалення батьківсько-дитячих стосунків.

Ураховуючи новизну деяких тем з безпеки дітей в Інтернеті, зокрема теми прав людини онлайн та механізмів захисту, усі вправи, запропоновані для учнів в освітньому компоненті можуть бути використані і для батьків (с. 26).

Для представлення батькам результатів досліджень щодо безпечної поведінки підлітків в Інтернеті пропонуємо використовувати план презентації, як для педагогів (с. 76).

- Під час презентації результатів дослідження наголосіть, що ці результати не є формальним оцінюванням, а лише дають можливість зрозуміти, у яких напрямках слід працювати для формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті.

Також пропонуємо рекомендації для батьків у межах соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті „Як допомогти дитині безпечно користуватись Інтернетом: ідеї для батьків” (с. 77), які надруковані так, щоб їх було зручно копіювати та поширювати.

³⁴ Child Safety Online : Global challenges and strategies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/ict_techreport3_eng.pdf

Як допомогти дитині безпечно користуватись Інтернетом: ідеї для батьків

Безперечно, сьогодні, у цифрову епоху, бути батьками складніше, ніж будь-коли раніше. Це пов'язано з тим, що ми, батьки, не маємо такого досвіду користування Інтернетом і цифровими пристроями, як наші діти. Ми ще з того покоління, коли інформацію шукали в друкованих енциклопедіях, а не кричали у відповідь: „Зараз загуґлю!”. Сьогодні Інтернет надає нам і нашим дітям величезні можливості для розвитку та вдосконалення. І наше завдання як батьків – **зробити використання цього ресурсу якомога безпечнішим та кориснішим для наших дітей**. Саме тому пропонуємо кілька ідей, які допоможуть організувати безпечне використання Інтернету у Вашій родині.

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ

Домовтеся про **правила використання цифрових пристроїв у Вашій родині**, наприклад, не пізніше ніж за годину перед сном вимикати всі цифрові пристрої. Це корисно тому, що „блакитне світло” екрану пригнічує секрецію гормону мелатоніну (відомого як „гормон сну”), тому людина гірше засинає.

Установіть на цифровий пристрій **антивірусні програми й налаштування безпеки**. Сьогодні практично всі мобільні оператори та провайдери пропонують функцію безпечного Інтернету для Ваших дітей, але пам'ятайте: важливим чинником є **підтримка довірливих стосунків з дитиною, обговорення досвіду використання Інтернету**.

Покарання не вчать дитину цінностей або норм поведінки, а можуть лише збільшити ймовірність таємного проступку. Обговоріть з дитиною, чому Ви встановлюєте таку програму та для чого. **Цікавтеся тим, що робить дитина онлайн**, що їй подобається дивитися. Установіть собі ті ігри, у які грає Ваша дитина; продивіться ті сайти чи канали в YouTube, які вона відвідує; запитуйте, що вона сьогодні дізналась нового, що сьогодні обговорюють в Інтернеті тощо.

ЯКИЙ ЦИФРОВИЙ СЛІД ВИ ЗАЛИШАЄТЕ?

Цифровий слід Ваших дітей може початися, перш ніж вони почнуть ходити, і він може йти за ними все життя. Дитина тільки народилась, а рідні та близькі вже виставили фото новонародженого в соціальній мережі. **Інформація** про дітей, яку розміщують в Інтернеті, зазвичай надовго **залишається** доступною **для будь-кого у світі**. Це може загрожувати безпеці, приватному життю, гідності дитини, тобто робити її вразливою на всіх етапах життя.

Уявіть, що Ваш цифровий слід (згадка про Вас у всіх документах чи фото) почався в ранньому дитинстві. Який би вигляд мали результати пошуку Вашого імені сьогодні? Розробіть власні правила приватності родини та домовтеся не розміщувати особисту інформацію в Інтернеті.

ІНТЕРНЕТ ТАКИЙ, ЯКИМ МИ ЙОГО СТВОРЮЄМО!

Ви та Ваша дитина відіграєте важливу роль у розвитку Інтернету. Обмінюючись інформацією, спілкуючись з іншими, залишаючи коментарі, **Ви робите** Інтернет, який зростає щохвилини. **Інтернет такий, яким ми створюємо його щодня**: він стає кращим і доброзичливішим настільки, наскільки кожен із нас є ввічливим і позитивним онлайн.

Навчіться самі й навчіть дитину **критично ставитися до інформації**, знайденої в мережі. Не все опубліковане в Інтернеті може бути правдою. Не всі люди в житті можуть бути такими, якими показують себе в мережі. Покажіть дитині **можливості Інтернету** для цілеспрямованого розвитку: вивчайте мову, дивіться картини відомих художників, слухайте класичну музику та ін.

ЯК І ДЕ ОТРИМАТИ ПІДТРИМКУ Й ДОПОМОГУ?

Такі міжнародні організації, як ООН, ЮНІСЕФ, Рада Європи, зазначають, що **права людини та основні свободи в рівній мірі стосуються як до офлайнового, так і до онлайнного простору**. Ніхто не повинен бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод під час перебування в Інтернеті.

 Національна дитяча „гаряча лінія” щодо захисту прав та інтересів дітей, безпеки дітей в Інтернеті, насильства щодо дітей і всіх інших питань, пов'язаних з дітьми, працює в організації „Ла Страда – Україна” за номером 0-800-500-225 (безкоштовно з мобільних та стаціонарних номерів телефонів) або короткому номеру 116 111 (безкоштовно з мобільних).

 У разі виявлення інтернет-шахрайства, дитячої порнографії тощо у всесвітній мережі, Ви особисто можете звернутися до кіберполіції за посиланням: <https://cyberpolice.gov.ua> чи до найближчого відділу поліції.

★ Відповіді на найпоширеніші запитання щодо прав людини в онлайнному середовищі, дозволену та заборонену поведінку й контент в Інтернеті, відповідальність за порушення в мережі, механізми захисту порушених прав онлайн Ви можете дізнатися на сайті проекту „Права людини та Інтернет” за посиланням: http://hr-online.org.ua/ua/faq/zagalni_pitannya

Якщо Ви батьки підлітка, не кричіть на нього й не карайте його за пошук інформації в Інтернеті на сексуальну тему. **Відверто поговоріть** з ним про ті питання, які його цікавлять.

 Сайт проекту благодійного фонду „Здоров'я жінки та планування сім'ї” може допомогти Вам підготуватися до розмови з Вашою дитиною про статевий розвиток і сексуальність:

<http://www.reprohealth.info/uk/for/teenagers/growing/physiology>.

📞 Телефон всеукраїнської інформаційної лінії: 0 800 50 27 57.

P.S. ПРО ЛЮБОВ ДО ДІТЕЙ ТА ІНТЕРНЕТ

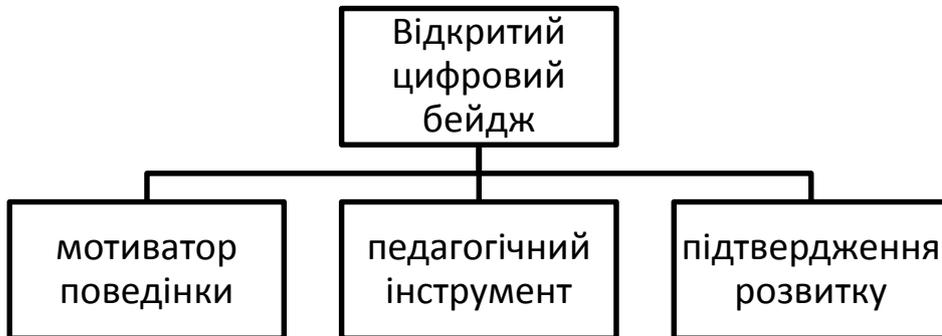
Не варто сердитися на дитину за те, чого самі не дотримуєтесь! Звідки ж їй брати приклад для наслідування? Ви можете чути про шкоду Інтернету й залежності від нього, але часто дитина занурюється у світ комп'ютерних ігор і віртуальний простір тільки тому, що їй не вистачає батьківської уваги та любові.

Інформаційний компонент

Відкриті цифрові бейджі

Для створення позитивної атмосфери в роботі з формування безпечної поведінки в Інтернеті може бути використаний відкритий цифровий бейдж.

Бейджі можна використовувати як для підлітків, так і для батьків і педагогів.

Цифровий бейдж містить:

- назву – розкриває зміст навичок або досягнень у кількох словах;
- зображення – ілюструє тему заходу;
- опис – описує контекст, досягнення, пояснює процедури оцінки;
- категорії – зазначають розвинуту компетентність;
- завдання – указують, що потрібно зробити для отримання саме цього бейджа.

Для використання відкритих цифрових бейджів у нашій технології можна використовувати міжнародний ресурс Badgecraft³⁵ українською мовою. Приклад зображення та опису бейджу для заняття з розвитку компетенції „Розуміння прав людини онлайн”:

Опис

Цей бейдж видано учаснику/учасниці тренінгу з прав людини онлайн 10 грудня 2016 року. Бейдж підтверджує поглиблення розуміння того, що права людини можуть реалізовуватись офлайн та онлайн, ознайомлення із міжнародними документами щодо прав людини онлайн та можливостями отримання захисту у випадках порушення прав людини під час користування Інтернетом.

Критерії

1. Для отримання бейджу необхідно взяти участь у тренінгу з прав людини онлайн.

³⁵ <https://www.badgecraft.eu/uk>

Таблиця. „3+3”: перелік питань для аналізу змісту веб-сайту освітнього закладу/ офіційній сторінці освітнього закладу у соціальних мережах щодо дотримання прав людини онлайн (правильні відповіді позначено „+”).

Питання	Так	Ні
Чи доступні електронні журнали класів та їхній зміст будь-якому відвідувачу сайту освітнього закладу? ^{36,37}		+
Чи є на сайті/офіційній сторінці освітнього закладу в соціальних мережах фотографії/відео з дітьми, які можуть нашкодити їм зараз або у подальшому житті (зокрема ті, які візуально непривабливо зображують дитину або можуть бути розтлумачені неоднозначно?) ^{38,39}		+
Чи присутні на сайті/офіційній сторінці освітнього закладу в соціальних мережах будь-які матеріали, які можна тлумачити як залучення дитини до явно сексуальної поведінки? ⁴⁰		+
Розміщуючи різноманітні роботи учнів для загального доступу на сайті / сторінці освітнього закладу в соціальних мережах, чи має адміністрація заклади письмову згоду на це учня (від 14 років) або його батьків (до 14 років)? ^{41,42}	+	
Чи є в адміністрації освітнього закладу письмова згода учня та батьків для розміщення фотографій дітей або відео за їх участю на сайті / офіційній сторінці освітнього закладу в соціальних мережах? ⁴³	+	
Чи є на сайті освітнього закладу інформація для учнів, батьків, педагогів про те, куди чи до кого можна звернутися для редагування або видалення тієї чи тієї інформації про дитину з сайту / сторінки освітнього закладу в соціальній мережі?	+	

³⁶ Про захист персональних даних : Закон України. – Ст. 14. Поширення персональних даних.

³⁷ Альтернативний звіт про реалізацію Україною положень Конвенції про права дитини 2002 – 2008. – К., 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unicef.org/ukraine/report-ukr.pdf>

³⁸ Закон України „Про охорону дитинства”. – Ч. 5, ст. 10: Розголошення чи публікація будь-якої інформації пр. дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page2>

³⁹ Там само

⁴⁰ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_927

⁴¹ Закон України „Про охорону дитинства”. – Ч. 5, ст. 10: Розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page2>

⁴² Лисенко Г. О. Авторські права дітей [Електронний ресурс]./ Г. О. Лисенко // Місце дитини в українському суспільстві : зб. матеріалів Міждисциплін. конф. (18.11.2016 р.). – Режим доступу : <http://lysenko-solicitors.com/archives/news>

⁴³ Цивільний кодекс України. – Ст. 307, 308 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6>

Корисні ресурси та інформаційні матеріали

Діти та реклама в Інтернеті

Якщо у 2004 році вчені виокремлювали три основні види діяльності в Інтернеті: пізнавальну, ігрову й комунікативну,⁴⁴ то сьогодні до цього переліку додаємо споживацьку поведінку, зокрема, купівлю товарів, оплату послуг в Інтернеті. Усі ці види діяльності меншою або більшою мірою можуть завдати шкоду матеріальному благополуччю дитини.

Серед різних типів інтернет-залежності, виділених К. Янг, необхідно наголосити на мережевій нав'язливості (нав'язливі онлайнві ігри, покупки чи онлайнва торгівля) та комп'ютерній залежності (нав'язлива / неконтрольована гра в комп'ютерні ігри).⁴⁵

Так, за останні десять років кількість інтернет-магазинів зросла приблизно в 60 разів, а обіг онлайн-торгівлі досяг двох млрд. дол. США. Ріст обороту інтернет-торгівлі в Україні суттєво перевищує зростання оборотів роздрібної торгівлі взагалі.⁴⁶

У 2014 році вже 39% українців, що придбали товари в мережі, робили замовлення через соціальні мережі проти 12% у 2013 році. Найчастіше купували одяг, аксесуари й подарунки, взуття, косметику й парфумерію та товари для дітей.⁴⁷

У 2015 році обсяг онлайн-торгівлі в Україні зріс на третину⁴⁸ та становив 1,1 млрд. дол., що порівняно з 2014 роком вище на 32% в гривні та нижче на 31% – у доларах. За даними Factum Group, в Україні станом на 1 січня 2016 року 3,7 млн. українських інтернет-користувачів здійснювали покупки в онлайнвому режимі.

⁴⁴ Бабаева Ю. Д. Интернет : воздействие на личность / Ю. Д. Бабаева, А. Е. Войскунский, О. В. Смыслова // Психология зависимости : хрестоматия / сост. К. В. Сельченко. – Минск : Харвест, 2004. – С. 175 – 222.

⁴⁵ Cyber-disorders: the mental health concern for the new millennium [Електронний ресурс] / К. Young, М. Pistner, J. Mara, J. Buchanan. – Режим доступу : <http://netaddiction.com/articles/cyberdisorders.pdf>

⁴⁶ Норкін М. І. Розробка інформаційної системи інтернет-магазину [Електронний ресурс] / М. І. Норкін, Г. Л. Грінберг. – Режим доступу : goo.gl/ruKnVa

⁴⁷ Офіційний прес-реліз маркетингової кампанії „GfK” Українські онлайн-покупці стали активніше купувати через соціальні мережі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/press-room/press-releases/pages/online-retail-2014.aspx>

⁴⁸ http://zaxid.net/news/showNews.do?v_ukrayini_zroslo_dovira_do_elektronnoyi_komertsiyi&objectId=1397919

Також зросла кількість українців, які купували за кордоном. Згідно зі статистикою MasterCard, найпопулярнішим за числом покупок став китайський маркетплейс aliexpress.com. Найбільшими сегментами електронної комерції в Україні є „Електроніка і побутова техніка” і „Fashion” (одяг і взуття). Значна доля в здійсненні онлайн-покупок – це використання мобільних пристроїв. У 2015 році у деяких інтернет-магазинів відсоток покупки з мобільного досяг 40% і продовжує зростати.⁴⁹

Дослідження компанії „Українська маркетингова група” (UMG) показують, що одним із чинників, які обмежують українців у здійсненні купівель через Інтернет, є неможливість переконатися в якості товару. Виходячи з цього, компанії впроваджують безліч інновацій задля того, щоб зміцнити довіру користувачів і збільшити кількість покупок. Серед підсилюючих чинників впливу на розвиток вітчизняної інтернет-торгівлі такі: нижча ціна, акції, що стимулюють придбання продукції через інтернет-магазини, економія часу, можливість здійснення інтернет-платежу, можливість вибору способу доставки та ін.⁵⁰

Ураховуючи збільшення часу, який дитина проводить в Інтернеті для спілкування чи ігор, соціальні педагоги мають звертати увагу на той факт, що вона необмежено стикається з інтернет-рекламою та піддається її впливу. Щороку ринок інтернет-реклами в Україні зростає більше ніж на 30%⁵¹, так, у 2012 році в Україні компанії витратили на неї 680 млн. грн.

Інтеграція в соціальну мережу ненав’язливої інтернет-реклами, яка не має чітких елементів, що спонукають до дій, забезпечує тривалий ефект запам’ятовування, формування та підтримування іміджу компанії. Дитина може взаємодіяти з брендом більше десяти годин, що неможливо зробити в будь-якій іншій формі реклами.

⁴⁹ http://zaxid.net/news/showNews.do?v_ukrayini_zroslo_dovira_do_elektronnoyi_komertsiyi&objectId=1397919

⁵⁰ Валькова Н. В. Розвиток інтернет-торгівлі в Україні: динаміка та вплив факторів / Н. В. Валькова // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – Сер. : Економіка. – 2014. – № 2. – С. 39 – 42.

⁵¹ Горбаль Н. І. Тенденції розвитку світового та українського рекламних ринків / Н. Горбаль, С. Романишин // Вісн. нац. ун-ту „Львівська Політехніка”. 2013 – № 778. – С. 147 – 151.

Також поширеним у дитячому та юнацькому середовищі є віртуальний інтернет-шопінг – придбання віртуальних товарів у соціальних мережах, у грі або віртуальної валюти чи подарунків для інших користувачів тощо. У такий спосіб віртуальні товари дають можливість компаніям отримувати реальні гроші, наприклад, одна з найпоширеніших соціальних мереж „Вконтакте” у 2010 році отримала прибуток у розмірі 20 млн. доларів від продажу віртуальних товарів у грі „Щасливий фермер”⁵².

За підсумками 2016 року, ринок інтернет-реклами в Україні зріс на 33% і становить 3140 млн. гривень. Ключовим чинником зростання „мобайла” стала зміна споживчої моделі: з допомогою мобільного пристрою не лише активно дивляться відео, але й роблять покупки, що збільшило інвестиції з боку електронної комерції. За прогнозом аналітиків, у 2017 році український ринок інтернет-реклами зросте на 28% і становитиме 4 010 млн. гривень.⁵³

Спираючись на результати наукових експериментів, дослідники з Гентського університету К. Пенік, В. Кауберже й П. Д. Пелсмакер доводять, що **діти меншою мірою розпізнають рекламу як таку в Інтернеті (іграх), ніж подібну рекламу на телебаченні.**⁵⁴

Тема комерціалізації дитинства стає актуальною з урахуванням значного часу, який діти проводять онлайн. Так, комерціалізацію дитинства в контексті Інтернету розглядали на окремій сесії під час Форуму безпечного Інтернету в Люксембурзі (листопад 2016 року)⁵⁵, під час Європейської конференції „Вплив діджиталізації на родину XXI століття”⁵⁶ та багатьох інших заходах різних рівнів.

⁵² Попкова Е. Г. Эффективность рекламы в социальных сетях / Е. Г. Попкова А. Ч. Ионов, И. В. Токарева // Изв. Волгоград. гос. техн. ун-та. – 2014. – № 4. – Т. 18.

⁵³ <http://www.adcoalition.org.ua/news/417>

⁵⁴ Panic K. Comparing TV ads and advergames targeting children: the impact of persuasion knowledge on behavioral responses / K. Panic, V Cauberghe & De Pelsmacker, P. Appeared // Journal of Advertising. – 2013. – Vol. 42, issue 2 – 3. – P. 264 – 273.

⁵⁵ <https://www.eiseverywhere.com/ehome/202903/agenda/>

⁵⁶ <https://www.eventbrite.co.uk/e/european-conference-the-impact-of-digitalisation-on-21st-century-families-tickets-27482870004?ref=ebtnebreg>

Діти та кіберзлочинність

Діти проводять в Інтернеті значний обсяг часу,⁵⁷ що наражає їх на небезпеку кіберзлочинності. Тому надзвичайно важливою є робота щодо захисту їхніх прав, зокрема в інтернет-середовищі, та попередження кіберзлочинності. Як зазначено в Посібнику Ради Європи з прав людини для інтернет-користувачів, діти та молодь мають право „на особливий захист і консультування під час користування Інтернетом”.⁵⁸ В Україні попередження правопорушень і протидія кримінальній діяльності онлайн знаходяться в сфері компетенції Департаменту кіберполіції Національної поліції України⁵⁹.

Департамент кіберполіції Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, який входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативну-розшукову діяльність.

Основні завдання Департаменту кіберполіції Національної поліції України:

1) участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку;

2) сприяння в порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції в попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень.⁶⁰

⁵⁷ ESPAD. Internet use, gaming and gambling <http://www.espad.org/report/situation/internet-use-gaming-and-gambling>

⁵⁸ Рекомендація СМ/Rec(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо Посібника з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум.

⁵⁹ Положення про Департамент кіберполіції НП України, затверджене Наказом Національної поліції України від 10.11.2015 № 85.

⁶⁰ Сайт Департаменту Кіберполіції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cybercrime.gov.ua>

Права дитини та безпека онлайн

Багато науковців і міжнародних організацій пов'язують формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті з поняттям „права людини” та „права дитини”.

На своїй 32-й сесії 27 червня 2016 року Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію **„Заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті”**, у якій підтверджує, „що ті самі права, які людина має в офлайновому середовищі, повинні також захищати в онлайнному середовищі”.⁶¹

У **Посібнику щодо захисту дитини в онлайнному середовищі для ІКТ індустрії** зазначено, що компанії несуть відповідальність за дотримання й підтримку прав дітей (Міжнародний союз електрозв'язку і Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) спільно з партнерами).⁶²

Європейська комісія опублікувала **Європейську стратегію для кращого Інтернету** для дітей, щоб надати їм цифрові навички та інструменти, розкрити потенціал Інтернету для інтерактивного, творчого та освітнього змісту.⁶³

У **„Звіті щодо ризиків, з якими стикаються діти онлайн, та політики щодо їх захисту”** зазначено, що „всі зацікавлені сторони (зокрема інтернет-провайдери – авт.) розділяють відповідальність за захист дітей в Інтернеті”.⁶⁴

Рада Європи в **Посібнику з прав людини для інтернет-користувачів** також наголошує, що діти та молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в Інтернеті.⁶⁵

⁶¹ http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/32/L.20&referer=/english/&Lang=R

⁶² Guidelines for Industry on Child Online Protection [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicef.org/csr/COPguidelines.htm>

⁶³ Strategy for a Better Internet for Children, 2012 <https://ec.europa.eu/digital-single-market/node/286>

⁶⁴ Recommendation of the OECD Council report on risks faced by children online and policies to protect them [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.oecd.org/sti/ieconomy/childrenonline_with_cover.pdf

⁶⁵ <http://hr-online.org.ua> // <http://hr-online.org.ua>

Англійська дослідниця прав дитини в цифрову еру С. Лівінгстон пропонує розглядати права дитини, затверджені в Конвенції про права дитини, крізь можливості та загрози, які надає Інтернет.

Сфери, у яких права дитини змінились під впливом Інтернету⁶⁶	
Ризики	Можливості
<p>Залякування та переслідування Користуючись Інтернетом, будь-хто, також і діти, можуть завдати шкоди іншим користувачам Інтернету. Вразливість так званих порушників змушує розглядати дитину тільки як потерпілу у будь-якому випадку. Як свідчать дослідження, зазвичай дитина виявляє стійкість до виявів ворожості, спроб приниження або завдання збитків, проте деякі діти є більш вразливими й завдана їм шкода призводить до психічних розладів, загрожує фізичному здоров'ю й може навіть спричинити самогубства. Отже, тут є загроза порушення дитячих прав щодо особистої недоторканності, спроби звести наклеп, порушення права на приватність та права на відпочинок, а також права на особисту безпеку. Тому дитина в процесі її виховання має бути якоюсь мірою обізнана з навичками побутової комунікації й мати почуття власної гідності. Отож діти мають відчувати питому підтримку з боку батьків, вихователів і вчителів, працівників сфери надання послуг, соціальних працівників.</p>	<p>Інформація та цифрова грамотність Дедалі більше діти звертаються до засобів Інтернету в пошуках найрізноманітнішої Інформації й відповідей на будь-які питання. Ця інформація є питома важливою для їхнього повноцінного розвитку (статевого, фізичного) та безпеки життєдіяльності, також є корисною в інших не менш важливих випадках. Діти схильні самостійно створювати інтернет-контент у вигляді текстових дописів, зображень, анімованих зображень, блогів, комп'ютерних програм, аудіо- й відеороликів. Отже, вони мають право на доступ до навчальної інформації щодо шляхів створення, трансляції й поширення інтернет-контенту. Обмеження в навичках користування цифровим контентом і комп'ютерними технологіями, так само як й обмеження на доступ до інформації, призводять до того, що діти не мають змоги достатньою мірою розвинути їхню здатність до критичного аналізу, оцінювальне ставлення й навички користування комп'ютерними технологіями.</p>

⁶⁶ Livingstone S. One in Three: Internet Governance and Children's Rights [Електронний ресурс] / Livingstone S., Carr J., Byrne J. – Режим доступу : <https://www.cigionline.org/publications/one-three-internet-governance-and-childrens-rights>. Таблицю для збірника „Дитина онлайн: як забезпечити безпеку та приватність” (Пазюк А. В, Черних О. О. – К. : ВАІТЕ, 2017) переклав українською Сава Чигирин.

Сфери, у яких права дитини змінились під впливом Інтернету⁶⁶	
Ризики	Можливості
<p>Реклама та маркетинг</p> <p>У матеріальному світі давно розроблені нормативні акти, які обмежують кількість товарів і послуг, також і рекламних, що їх можуть придбати самі діти. Проте в цифровому просторі ця засада досі не має чітко визначеного правового поля. Онлайніві продавці товарів і послуг беззастережно вдаються до сумнівних засобів просування контенту на ринок. До легально придбаних товарів і послуг додаються так звані ігри-рекламки, також поширеними є вірусоподібні рекламні оголошення й фейкові пошукові сервіси, де ключ доступу до контенту нібито можна отримати, переглянувши кілька рекламних сторінок. Вимушений перегляд дітьми небажаних рекламних повідомлень про непотрібні їм послуги чи товари, використання недостатньої обізнаності дітей з комп'ютерними технологіями, комерційний або суспільний тиск на дітей порушують їхнє право на приватність й вимагають від батьків щонайменш здатності, коли не більшої підготовленості, стати на захист своєї дитини.</p>	<p>Участь, голосування, представництво.</p> <p>Інтернет, зокрема соціальні мережі, надають дітям можливості громадської діяльності й самореалізації; за їх допомогою діти можуть брати участь у житті громади й держави, незважаючи на стать, фізичну здатність / нездатність або місце проживання. Якщо певні суспільні верстви не мають можливості впливати на вирішення питань суспільного розвитку власних громад або організацій, то комп'ютерні технології, безперечно, сприятимуть налагодженню зв'язків, залученню до політичної діяльності й допоможуть усім зацікавленим зробити вибір на користь важливих для них рішень або осіб. Діти також можуть брати участь у діяльності, яка має до них стосунок, у багато способів – через активність у соціальних мережах, дописи до онлайн-медіа, мережеві щоденники (блоги), громадську журналістську діяльність, створення онлайн-громад та об'єднань.</p>

Діти та матеріали сексуального змісту в Інтернеті

Доступ дітей до порнографії визнають однією з небезпек Інтернету. Різні дослідники вживають поняття „дорослий контент”, „зона ХХХ”, що, вважаємо, не зовсім відображає суть і привертає додаткову увагу підлітків. Щодо поняття „дитяча порнографія” відбуваються дискусії на всіх рівнях, оскільки саме поняття „порнографія” передбачає стан збудження, що може знижувати розуміння й визнання масштабів цієї проблеми.

ІНТЕРПОЛ надає роз’яснення щодо коректності вживання такої термінології й наголошує, що медіа звикли вживати поняття „дитяча порнографія”, але це не є відповідною назвою для жорстокого поводження з дітьми.⁶⁷ Ідентифікація молодих жертв є найвищим пріоритетом для правоохоронних органів, оскільки це може також допомогти ідентифікувати злочинців. Так, у 2016 році щодня було ідентифіковано п’ять дітей, за рік – 10000 жертв, більше ніж 4700 злочинців було арештовано (за даними 49 країн та Europol).⁶⁸

В Австралії у 2015 році, наприклад, запропонували зміни до законодавства про необхідність вживати замість поняття „дитяча порнографія” поняття „матеріали жорстокого поводження з дітьми”, „матеріали експлуатації дітей”.⁶⁹

Комітет ООН з прав дитини у 2011 році відзначив, що відвідування порнографічних сайтів становило 70% усього трафіку на території України а п’ять млн. українських користувачів на місяць цікавляться дитячою порнографією.⁷⁰ Ураховуючи твердження Т. Івахненко про те, що питання сексуальної соціалізації молоді останнім часом набули особливої актуальності через відсутність відповідних освітніх програм і спеціалістів,⁷¹

⁶⁷ <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Online-child-abuse-Q-As>

⁶⁸ ICSE_Infographic01_01_SCREEN_01 2017.pdf

⁶⁹ <http://theconversation.com/whats-in-a-name-online-child-abuse-material-is-not-pornography-45840>

⁷⁰ Зауваження та рекомендації Комітету ООН з прав дитини щодо України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : goo.gl/u2XUYz

⁷¹ Івахненко Т. П. Соціально-педагогічні проблеми формування сексуальної культури особистості / Т. П. Івахненко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журн. – 2010. – Вип. 1.

вплив порнографії у медіапросторі та Інтернеті на особистість підлітків набуває важливого значення.

Зокрема, за даними міжнародної мережі INHOPE підлітки становлять 72% (порівняно з юнацтвом – 21%) жертв розміщення матеріалів сексуального характеру у 2014 році. Часто підліток поводить у Інтернеті *віктимно*, ненавмисно провокуючи вчинення щодо нього протиправних або злочинних дій. Іноді й сам підліток з жертви перетворюється на порушника, а часом і злочинця.⁷²

За даними досліджень:

- хлопці зазвичай частіше, ніж дівчата, дивляться порнографію, зокрема тому, що вони шукають її в Інтернеті (К. Кемерон, М Флуд, А. Ленхарт, А Носко, Дж. Петер, П Валькенбург, Ш. Сабина, К. Стахл, Н. Фриц⁷³);
- перегляд порнографії впливає на збільшення частоти випадкового сексу й виникнення статевих стосунків у більш ранньому віці (В. Лої, Р. Вей⁷⁴);
- збільшується кількість випадків сексуальних домагань унаслідок перегляду порнографії онлайн (Дж. Браун, Л'Єнгл⁴⁷);
- перегляд порнографії може спровокувати дітей до сексуальних дій щодо інших дітей (Д. Райс, П. Хагхес⁷⁵);
- відбувається прийняття міфів щодо згвалтування (наприклад такого, що жертва згвалтування заслуговує того, щоб бути згвалтованою через те, як вона одягнена).⁷⁶⁷⁷

⁷² Юрченко О. Ю. Проблеми безпеки дітей в соціальних мережах та Інтернеті / О. Ю. Юрченко // Порівняльно-аналітичне право. – Ужгород : Вид-во Ужгород. ун-ту. – 2013. – № 3 – 1. – С. 336 – 338.

⁷³ http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/ISTTF_Final_Report.pdf // Online Threats to Youth: Solicitation, Harassment, and Problematic Content . Andrew Schrock and danah boyd, 2008, Berkman Center for Internet & Society Harvard University

⁷⁴ Lo, V. Exposure to Internet pornography and Taiwanese adolescents' sexual attitudes and behavior [Електронний ресурс] / Lo V., Wei R. // Journal of Broadcasting and Electronic Media. – 2005. – № 49. – P. 221 – 237. – Режим доступу : doi:10.1207/s15506878jobem4902_5

⁷⁵ Kids Online – Protecting Your Children In Cyberspace Hardcover – 1998 by Donna Rice with Campbell, Pamela T. Hughes (Author)

⁷⁶ Paolucci-Oddone E. A meta-analysis of the published research on the effects of pornography [Електронний ресурс] / Paolucci-Oddone E., Genuis M., Violato C. // The Changing Family and Child Development. – Aldershot : Ashgate Publishing, 2000. – P. 48 – 59.

⁷⁷ Черних О. О. Вплив матеріалів сексуального змісту в інтернеті на сучасного підлітка / О. О. Черних // Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля : проблеми та перспективи : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 85-річчю ХДАК (6 листоп. 2014 р.) / за ред. проф. А. Рижанової та ін. – Х. : ХДАК, 2014. – С.48 – 49.

Посібник з прав людини для інтернет-користувачів

Спрощена версія для використання під час вправ

I. Доступ і недискримінація

Доступ до Інтернету дає вам можливість реалізовувати інші права онлайн.

Держава має надавати вам доступу до Інтернету, якщо ви мешкаєте в сільській місцевості й віддалених районах, а також якщо ви належите до малозабезпечених верств населення та (або) маєте інвалідність.

Ви маєте доступ до Інтернету без дискримінації за віком, кольором шкіри, вірою, політичними поглядами або будь-якою іншою ознакою.

II. Свобода вираження поглядів та інформації

Ви можете вільно висловлюватися в Інтернеті (крім висловлювань, що містять заклики до дискримінації, ненависті або насильства).

Ви можете вільно створювати, використовувати й поширювати інтернет-контент, але поважаючи при цьому авторське право.

Ви можете використовувати псевдонім в Інтернеті, однак у деяких випадках держава може розкривати вашу особу.

III. Зібрання, об'єднання та участь

Ви маєте право об'єднуватися з іншими в Інтернеті та створювати групи, спільноти, об'єднання. Ви маєте право на мирний протест в Інтернеті. Ви можете вільно користуватися доступними онлайн-можливостями для участі в політичних дебатах, законодавчих ініціативах, обговоренні суспільно важливих питань.

IV. Приватне життя і захист даних

Під час користування Інтернетом ваші персональні дані регулярно обробляють. Це повинні робити лише з вашої згоди на це.

Ви не можете бути об'єктом спостереження, нагляду чи перехоплення інформації.

Ваше приватне життя та електронне листування мають поважати й на робочому місці.

V. Освіта і грамотність

Ви повинні мати онлайнвий доступ до освітнього, культурного, наукового, навчального та іншого контенту в Інтернеті державною мовою.

Ви маєте право на освіту, щоб використовувати різні онлайнві інструменти, та на розвиток навичок критичного мислення, тобто здатності аналізувати та перевіряти надійність інформації, яку ви отримуєте в Інтернеті.

VI. Діти і молодь

Ви маєте право на навчання безпечного користування Інтернетом з боку ваших учителів, вихователів, батьків чи опікунів, тому що контент, який ви створюєте в Інтернеті, або контент про вас доступні в будь-якому куточку світу й може завдавати шкоду вашій гідності зараз або пізніше у вашому житті.

Держава має надати вам чітку інформацію про онлайнвий контент і поведінку, що може завдати вам шкоди в Інтернеті, а також про те, як і куди повідомляти про таку інформацію.

VII. Правовий захист

Ваш інтернет-провайдер та (або) влада повинні повідомити вас про ваші права та можливий правовий захист, якщо вони будуть порушені.

Влада зобов'язана захищати вас від незаконного доступу, шахрайства, підробки або інших шахрайських дій з вашими електронними персональними даними та комп'ютером.

Ви маєте право звернутися до суду, якщо права порушено, і навіть подати скаргу до Європейського суду з прав людини після того, коли всі національні суди буде пройдено.

Конвенція з прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

(Спрощена версія вибраних статей)

Короткий виклад преамбули

Уряди країн-членів Ради Європи працюють у напрямку забезпечення миру та єдності на основі прав людини й основоположних свобод. Приймаючи цю Конвенцію, вони вирішують зробити перші кроки до забезпечення дотримання багатьох прав, закріплених у Загальній декларації прав людини.

Стаття 1. Зобов'язання поважати права людини

Держави повинні гарантувати, що кожна людина має права, зазначені в цій Конвенції.

Стаття 2. Право на життя

У вас є право на життя.

Стаття 3. Заборона катування

Ніхто ніколи не має права робити вам боляче або катувати вас.

Навіть під арештом вашу людську гідність потрібно поважати.

Стаття 4. Заборона рабства і примусової праці

Забороняється ставитися до вас як до раба або змушувати виконувати примусову працю.

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність

У вас є право на свободу. Якщо вас заарештували, у вас є право знати причину. Якщо вас заарештували, ви маєте право на суд найближчим часом або на звільнення до часу проведення суду.

Стаття 6. Право на справедливий суд

Ви маєте право на справедливий суд перед неупередженим і незалежним суддею. Якщо вас звинувачено у скоєнні злочину, ви невинні, поки не доведено вашу вину. У вас є право користуватися допомогою адвоката, послуги якого повинна оплачувати держава, якщо ви бідні.

Стаття 7. Ніякого покарання без закону

Ви не можете бути визнані винним у вчиненні злочину, якщо не було закону проти нього, коли ви його вчинили.

Стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя

Ви маєте право на повагу вашого приватного й сімейного життя, вашого дому й листування.

Стаття 9. Свобода думки, совісті й релігії

У вас є право на свободу думки, совісті й релігії. У вас є право сповідувати вашу релігію вдома та в громадських місцях і змінити вашу релігію, якщо ви цього хочете.

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

Ви маєте право відповідально говорити й писати те, що ви думаєте, і давати та отримувати інформацію від інших. Це включає свободу преси.

Стаття 11. Свобода зібрань та об'єднання

Ви маєте право на участь у мирних зібраннях і право створювати асоціації або вступати в них, включаючи профспілки.

Стаття 12. Право на шлюб

Ви маєте право одружуватися й мати сім'ю.

Стаття 13. Право на ефективний засіб правового захисту

Якщо ваші права порушені, ви можете скажитися на це офіційно в суди чи інші державні органи.

Стаття 14. Заборона дискримінації

У вас є ці права незалежно від кольору шкіри, статі, мови, політичних чи релігійних переконань або походження.

Стаття 15. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

Під час війни або іншого надзвичайного стану уряд може робити речі, які порушують ваші права, але тільки в разі крайньої необхідності. Але навіть у таких випадках владі не дозволяється, наприклад, застосовувати до вас тортури або вбити вас без суду.

Стаття 16. Обмеження політичної діяльності іноземців

Уряди можуть обмежити політичну діяльність іноземців, навіть якщо це суперечитиме статтям 10, 11 або 14.

Стаття 17. Заборона зловживання правами

Ніщо в цій Конвенції не може бути використане, щоб обмежити права та свободи, закріплені в Конвенції.

Стаття 18. Межі застосування обмежень прав

Більшість прав у цій Конвенції можуть обмежуватися загальним законодавством, яке застосовується до всіх. Такі обмеження дозволено тільки тоді, якщо це продиктовано реальною необхідністю.

Статті 19 – 33, 35 – 51

У цих статтях сказано про створення Європейський суду з прав людини й пояснено, як він працює.

Стаття 34. Індивідуальні заяви

Якщо ваші права, що містяться в Конвенції, були порушені, то спочатку ви повинні звернутися до всіх компетентних національних органів. Якщо це вам не допомогло, то ви можете звернутися безпосередньо до Європейського суду з прав людини (м. Страсбург).

Стаття 52. Запити Генерального секретаря

Якщо Генеральний секретар Ради Європи просить цього, то уряд повинен пояснити, як його національне законодавство захищає права з цієї Конвенції.

ПРОТОКОЛИ ДО КОНВЕНЦІЇ

Стаття 1 Протоколу № 1 – Захист власності

У вас є право на власність і право використовувати власне майно.

Стаття 2 Протоколу № 1 – Право на освіту

У вас є право ходити до школи.

Стаття 3 Протоколу № 1 – Право на вільні вибори

У вас є право обирати уряд вашої країни шляхом таємного голосування.

Стаття 2 Протоколу № 4 – Свобода пересування

Якщо ви на законних підставах перебуваєте в країні, то у вас є право перебувати, де ви хочете, і жити там, де ви хочете в ній.

Стаття 1 Протоколу № 6 – Скасування смертної кари

Ви не можете бути засуджені до смертної кари або страчені державою.

Стаття 2 Протоколу № 7 – Право на оскарження в кримінальних справах

Ви можете подати скаргу до суду вищої інстанції, якщо ви були засуджені за вчинення злочину.

Стаття 3 Протоколу № 7 – Відшкодування в разі судової помилки

Ви маєте право на компенсацію, якщо ви були засуджені за вчинення злочину й виявляється, що ви були невинні.

Стаття 1 Протоколу № 12 – Загальна заборона дискримінації

Ви не можете зазнавати дискримінації з боку державних органів через, наприклад, колір шкіри, стать, мову, політичні чи релігійні переконання або походження.

Цю спрощену версію підготував Директорат комунікації Ради Європи тільки з освітньою метою. Єдиними текстами, які мають юридичну основу, є офіційно опубліковані версії Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та протоколів до неї.

Поточний стан підписів і ратифікації Конвенції та Протоколів до неї, а також повний перелік заяв і застережень доступні на веб-сайті: www.conventions.coe.int

Витяг зі стратегії Ради Європи з прав дитини (2016 – 2021)⁷⁸

5. Права дитини в світі цифрових технологій

56. Нові інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) впливають на реалізацію значної кількості фундаментальних прав дитини, гарантованих Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод і Європейською соціальною хартією. Відповідно до рекомендацій, які видає Комітет ООН з прав дитини, усі діти повинні мати можливість отримувати безпечний доступ до ІКТ і цифрових засобів масової інформації, а також мати можливість повною мірою брати участь у прийнятті рішень, що їх стосуються, висловлювати власну думку, шукати інформацію й користуватися всіма правами, закріпленими в Конвенції ООН про права дитини й факультативних протоколах до неї без будь-якої дискримінації.

57. Цифровий світ пропонує дітям безмежні можливості навчання та зв'язку, а також висуває реальні проблеми, які повинні вирішувати держави-члени на комплексній основі й відповідно до Стратегії Ради Європи щодо керування Інтернетом 2016 – 2021. Рада Європи забезпечить керівництво й підтримку державам-членам щодо участі, захисту й дотримання прав дітей у цифровому середовищі.

5.1. Участь дітей у цифровому середовищі

58. Рада Європи заохочуватиме й захищатиме права дітей на недискримінацію, доступ до інформації, свободу вираження думок та участі в цифровому середовищі в співпраці з іншими зацікавленими сторонами, що діють у цій галузі. Розроблятимуть і розповсюджуватимуть додатки для смартфонів і планшетів, а також інші засоби комунікації для розширення можливостей дітей, батьків і педагогів та безпечного використання потенціалу ІКТ і цифрових медіа. Особливу увагу буде приділено розширенню прав і можливостей дітей, які перебувають в уразливому становищі, таких як діти з обмеженими можливостями.

⁷⁸ Неофіційний переклад, запропонований ГО „Ла Страда – Україна”.

Джерело: http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_597.html

Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016 – 2021) – Children’s human rights

Link: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c1d08

Спираючись на рекомендації з питань політики підтримки позитивного батьківства та інші відповідні стандарти, буде розроблено керівні принципи щодо виховання дітей у цифрову епоху, заснованого на правах дитини. Посібник для держав-членів розроблятимуть на основі комплексного підходу до прав дітей у цифровому середовищі.

5.2. Захист дітей у цифровому середовищі

59. Конвенції Ради Європи забезпечують міцну основу для захисту дітей від потенційних ризиків для їх безпеки та конфіденційності в цифровому середовищі. Рада Європи стимулюватиме, контролюватиме й підтримуватиме здійснення Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Конвенції про кіберзлочинність і Додаткового протоколу до неї, а також Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматичною обробкою персональних даних, Конвенції про запобігання насильства щодо жінок і домашнього насильства та боротьбу з цими явищами, Конвенції про заходи щодо протидії торгівлі людьми, а також відповідні Рекомендації Комітету міністрів.

5.3. Забезпечення освітию для дітей у цифровому середовищі

60. ІКТ і цифрові засоби масової інформації додали новий вимір до права дітей на освіту. З метою сприяння творчому, критичному й безпечному використанню Інтернету Рада Європи розпочне загальноєвропейський проект з цифрової громадянської освіти, ґрунтуючись на досягненнях програми Освіти для демократичного громадянства й освіти в галузі прав людини та результатах проекту Компетенції для демократичної культури. На основі багатосторонніх консультацій та обміну кращими практиками буде розроблено й надано державам-членам для використання в навчальних закладах керівні принципи політики та набір ідентифікаторів для компетенцій цифрового громадянства.

61. Інтернет і соціальні медіа широко використовують для пропагування мови ворожнечі, радикалізації й тероризму серед молоді. У відповідь на це Рада Європи продовжуватиме кампанію „Рух проти мови ненависті” (No Hate Speech) і вкладатиме кошти в комплекс заходів в галузі освіти і в Інтернеті.

Пріоритетний напрям 5: Права дитини в цифровому середовищі

ВПЛИВ

Діти реалізують право у світі цифрових технологій

НАСЛІДКИ

Країни-члени та інші відповідні суб'єкти...

1. Змінюють законодавство та політику для захисту дітей у світі цифрових технологій.
2. Уживають заходи для підтримки можливостей дітей використовувати в повній мірі потенціал інформаційно-комунікативних технологій.
3. Проводять навчання щодо цифрового громадянства та протидії радикалізації й мові ворожнечі.

РИЗИКИ ТА ДІЇ, СПРЯМОВАНІ НА ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ

- Технології розвиваються швидше ніж стандарти та інструменти Ради Європи.
- Більше інвестицій в ІКТ та дослідження, партнерство з приватним сектором.
- Стандарти та інструменти Ради Європи не досягають ключових учасників в Інтернет управлінні.
- Мультидисциплінарний підхід, включаючи приватний сектор.

РЕЗУЛЬТАТИ (перелік)

- Дружні до дитини інструменти Посібника з прав людини для користувачів Інтернету.
- Додатки для планшетів для дітей і батьків для навігації в Інтернеті.
- Посібник щодо інтеграційного підходу до прав дітей у світі цифрових технологій.
- Моніторинг конвенцій щодо кіберзлочинів, захисту даних і сексуальної експлуатації та насильства.
- Загальноєвропейський проект щодо освіти з цифрового громадянства.
- Кампанія „Рух проти мови ненависті”.

Посилання на ресурси, розміщені в Інтернеті

Загальна декларація прав людини: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод):

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042

Офіційна сторінка „Компасу” – посібника з освіти в галузі прав людини за участі молоді: www.coe.int/compass

Україномовна версія „Компасу”: <http://www.coe.int/uk/web/compass/using-compass-for-human-rights-education>

Офіційний сайт посібника з навчання правам людини для дітей „Компасіто”: <http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>

Російськомовна версія „Компасіто”: <http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>

Програма Європейського Союзу та Ради Європи „Зміцнення інформаційного суспільства в Україні”: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/41>

Рада Європи: <http://www.coe.int/aboutCoe>

Сайт офісу Ради Європи в Україні: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv>

Сайт проекту „Розвиток громадянських компетентностей в Україні” (методичні матеріали стосовно Хартії Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини): <http://doccu.in.ua>

Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: <http://www.ombudsman.gov.ua>

Сайт Управління Верховного Комісара ООН з прав людини: <http://www.ohchr.org>

Сайт Департаменту кіберполіції Національної поліції України: <https://cyberpolice.gov.ua/>

Сайт міжнародного Дня безпечного Інтернету: <http://www.saferinternetday.org>

Офіційна сторінка Дня безпечного Інтернету в Україні: <https://www.facebook.com/UkraineSID>

„Закладинки: посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту в галузі прав людини”: http://www.nohatespeechmovement.org/public/download/Bookmarks_UA.pdf

Навчально-методичний посібник

Олена Черних

КЕРІВНИЦТВО ІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТІ

Посібник містить опис технології соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті: теоретичні питання безпечної поведінки в Інтернеті, опис занять та тренінгових вправ із розвитку базових компетенцій безпечної поведінки підлітків в Інтернеті, плани заходів для педагогів та батьків.

Посібник адресовано соціальним педагогам, психологам, класоводам, заступникам директорів навчальних закладів.

Свої коментарі, пропозиції, зауваження щодо покращення навчального - методичного посібника Ви можете надсилати на адресу: hrightsonline@gmail.com

Формат 60x90/8. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. Зам. No 1288

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

03150, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК No4131 від 04.08.2011 р.

